

UNIVERSUL LITERAR

ANUL LIV Nr. 12

DUMINICĂ
8 APRILIE 1945

Director:
AL. CIORĂNESCU

Colaborează:

Madeleine ANDRONESCU

Camil BALTAZAR

L. BRATOLOVEANU

Eugen CART

Șerban CIOCULESCU

Emanuel CIOMAC

P. COMARNESCU

Ben CORLACIU

R. DONICI

Ioan I. HORGA

Ion M. LEHLIU

Alexandru LUDOVIC

Tudor MĂINESCU

Livia MANOLESCU

D. MISSIR

Florian NICOLAU

R. OTETELEȘANU

PERPESSICIUS

Al. PIRU

Ion Apostol POPESCU

Al. POPOVICI

Al. ROSETTI

N. STEINHARDT

Constant TONEGARU

Pisica

E-aşa de galbenă şi-atâta e de lentă
pisica asta, ca femeia mea:
când dă din coadă, îi miroase-a mentă
şi umbletul şi ultima ei stea.

Fluidă, ca un cerc în apa serii,
îmi spală mâinile şi miorlăie prelung,
de câte ori încerc să o alung
din casa asta plină de mizerii.

Adorm sleit, cu ea la căpătăiu —
dacă mi-i frig, îmi suflă pe obraz,
şopteşte nu ştiu ce, ca un poem,
iar eu o'njur şi plâng, că mi-i necaz.

Aduce vrăbii, să mănâcni, şi pui,
ba câteodată chiar o pâine'ntrăagă;
hoţeşte calcă'n casele orcu
ne fură luna asta umedă şi bleagă.

O plimb cu mine, printre oameni mulţi,
cari ne privesc, ne-aruncă draciilor
şi râd, iar noi sântem desculţi
şi dăm cu tifla în morala lor.

Pisica asta, noaptea, mă deşteaptă,
când simte că m'afund în eleşteu,
îmi linge, ca o iasmă, palma dreaptă
şi-mi spune că l-a prins pe Dumnezeu.

E-aşa de rătăcită, parcă nu e
decât o umbră alungată peste tot;
iar când priveşte 'n flacăra gălbue,
îmi vine, ochii din orbite să mi-i scot.

In zori, se uită, caşicum ceva
i-ar fi străpuns pupila arămie —
o fi nebună or ştiu eu, că prea
îmi seamănă şi prea e zurbagie.

BEN. CORLACIU

Adolescenţă

Gazdă bună, curtea tinereţii
harnic îşi astrucă'n noi scaieţii,
edera şi-o scrie, naltă, pe părete
risipită'n vreme, arsă în caiete...
Ghicioarea strigă spânzurată'n cuie,
hanurile proaste triste ne incuie
iarăşi între şcoarţe, iarăşi în vitrină;
nimeni nu ne chiamă să-i venim la cină —
e-o tăcere albă scuturată'n pagini,
sonatina calmă creşte din imagini.
Către cin' ne ducem viaţa ca pe-o targă,
urzicată'n pietre, tinereţe şargă ?

Nu vezi tu că nimeni nu ne ia în poală ?
Unde mai ni-s anii — fete mari de şcoală —
iuţi, năpraznici, mândri — unde mai ni-s anii ?

Poate ne-am ars viaţa şi ne-au frânt castanii —
obcină din carne risipită'n golul
festival din muzici şi pinacotecă.
... Taie'n noi pădurea ultima potecă.

ALEXANDRU LUDOVIC

Cântec în beţie

Crâşmare, n'ai decât poşircă şi trăscau,
Miroase-aci a ismă şi beţie,
Dar tu ne-aprinzi, în ochi, uitări de Dumnezeu,
Mai adu o garafă gingirlicie.

Mai adu două căni şi chiamă depe drum
Pe cei mai rupşi cu petica murdară,
Pe doi ce nu-i cunoşti şi tremură: un fum
Ce par'că n'a simţit nici cer, nici vară.

Să cânte Leana, stând pe masă, de oîtat
Şi rupăşi scripa Nae Lăcrămarul!
Să treacă noaptea ca un bocet blestemat
Dulce ca o apă, neagră ca amarul.

Iţi ia, la ziuă, truda mea pe două luni
Şi ochii stânşi cu sufletu'n cenuşă
Dar nu-mi vorbi de stele, oameni sau nebuni
De săni frumoşi, de ferecată uşă.

Să mă asvârli apoi să dorm de tot străin
Pe unde orbii trec fără cărare,
Pe unde m'au nins anii primului jelin
Cu morţii fără dric şi lumânare.

D. MISSIR

Pescarul

W. B. YEATS

Cu toate că pot să-l privesc şi acum
Pe omul cel de soare ars pe-un drum
In haine gris de Cannemara îmbrăcat
Când undiţa înspre râu şi-a aruncat,
E mult decând m'am tot obişnuit
In faţa ochilor să am
Omul cel simplu şi desăvârşit.
Mereu deschis nainte-mi am privit
Tot ce-aş fi năzuit să scriu
Adâncurile făpturii mele toate
Şi mai ales înspre realitate
Omul prea plin de viaţă ce-l urăsc
Omul cel mort şi căruia mă 'nchin
Laşul pe care în vârtejul spaimei-l țin
Obraznicul incurajat
Tâlharul cel nejudecat
Care, pe la beţivi îşi cată
Aplauze pentru isprava lui necondamnată.
Omul de spirit şi satira lui
Ce-ajunge la urechea orişicui.
Omul 'nțelept care-a surprins
Scâncetul saltimbancului de comedia vieţii 'nvins.
O, Marea Artă a înțelepciunii
Care cufundă totul în braţele deşertăciunii.

Poate c'asa, după un an odată,
Porni-voi pe neaşteptate,
— In ciuda unei astfel de tovărăşii destrăbălate —
Un om să îmi imaginez
Pe omul cel de soare ars să vi-l înfăţişez,
In haine gris de Cannemara îmbrăcat
Urcând incet spre răpa lui
Acolo unde stânca se'ntrevede 'ntunecată
Sub spuma râului cea dantelată;
Şi undiţa, să vă arăt, când o aruncă
In vârtejul de lângă stâncă.
Un om care n'a existat
Un om pe care l-am visat
Şi numai l-am întrezărit. Şi până n'am să 'mbătrânesc
Să-i închin un poem doresc,
Un poem aspru vidoma oceanului nemărginit
Râscolitor, înflăcărat precum un Răsărit.

Trad. din limba engleză de FLORIAN NICOLAU

Chateaubriand, Memoires d'outre-tombe

de AL. ROSETTI

Memoriile" lui Chateaubriand ne înfățișează portretul autorului în atitudinea pe care și-a fixat-o pentru posteritate.

Începută în 1811 și sfârșită peste treizeci și mai bine de ani, cartea aceasta narază toate evenimentele la care a luat parte Chateaubriand.

Afabulația, vana lirică, orchestrația magnifică a frazei, din care nu lipsește, în surdina, ecoal mării, ca o obsesie a zilelor copilăriei petrecute la Combourg, în Bretania, cu un cuvânt, bucățile de mare artă, trebuiesc căutate în celelalte scrieri ale lui Chateaubriand. Paginile acestea, în care marele glas al magului breton răsună atât de melodios, le-am citit în „René”, „Geniul creștinismului”, „Natchez” și „Martirii”. Sunt pagini de o muzicalitate intensă, cărora le-am rămas fideli.

„Memoriile” sunt un roman pasionant. În celelalte cărți, în afară de paginile de mare artă, afabulația este slabă; cartea nu se recitește.

„In „Memorii”, dîmpotrivă, desfășurarea vieții genialului autor constituie un spectacol de un interes covârșitor. Copilăria în casa întunecoasă din Combourg, o petrece între cei doi părinți ai săi, atât de diferiți unul de altul și de originali, și plâpânda și atât de sensibilă lui soră, de care îl leagă o afinitate organică, pentru că naturile lor sunt complementare, și o profundă afecțiune, întunecată, la vârsta adolescenței, de o pasiune nemărturisită. Este romanul lui René și Lucile, celebru în literatura universală.

Viața de izolare totală, la castelul din Combourg, ne duce în ultimii ani ai vechiului regim, în preajma Revoluției franceze. Prin descrierea tatălui neînduplecat, care se furișează prin tristețile săle ale castelului ni se înfățișează tabloul regimului, care a făcut mărirea Franței până în 1795: morgă, încredere în sine, dispreț al aristocrației pentru cei din afară, dar puternică conștiință de clasă și, la nevoie, jertfirea intereselor individuale.

Călătoria în America, pe un vas care este tot timpul jucăria valurilor, apare ca o tentativă de abia verosimilă și presupune, la tânărul Chateaubriand, un curaj de cruciat. Este, într'insul, ceva din voința de fier a părintelui său și din gustul riscului al marinarului breton, obișnuit, din tată în fiu, să infrunte Oceanul.

Revoluția franceză e descrisă de cineva care a văzut-o în spectatori; aspectul măreț al evenimentului nu apăruse încă. Anxajat în armata realistă, care suferă o înfrângere totală, este nevoit să emigreze în Anglia, și duce la Londra o viață de miserie.

Plin de atracție personală, eroicul emigrat trezește simpatii unanime. Separat de tânăra lui soție, pe care a stimat-o întotdeauna, fără a o iubi, primește cu conștiința împăcată omagiile feminine. Ajuns în împas și constrâns să arate că nu mai e eliber de a dispune de el însuși, idila se prăbușește într-o clipă. Această dramă familială o redă în trăsături rapide; eroiul va revizui, în „Memorii”, când eroul, ajuns ministru plenipotențiar, va retrăi, pentru câteva momente, alături de logodnica de altă dată, clipele ardoarei sale tinerești. Va fi un moment de melancolică confruntare a unei experiențe trecute.

Severitatea lui Chateaubriand este mult aparentă și impusă. Dar îi stăruie în suflet o notă întunecată, ceva din umbra turnurilor casei natale. La care se va adăoga povara vieții trăite, cu toate deziluziile și amărăciunile ei. Mândru, el nu își va pleca însă niciodată capul.

Comentariul Revoluției franceze este rezervat. Deși mama și sora scriitorului au murit în închisoare, el înregistrează faptul cu obiectivitate, ca și cum nu l-ar privi direct. Ne-am fi așteptat, aci, la o reacțiune diferită. Rezerva lui Chateaubriand se explică prin tonalitatea generală a cărții, de mărturisiri controlate în vederea alcătuirii unui portret convențional. Căci totul e narat cu o perfectă stăpânire de sine.

N. R. — În articolul nostru asupra lui Oscar Wilde la r. 16 de sus se va citi: Intenții i. l. de Incidențe, iar la r. 22 de jos: căci i. l. de că.

In jurul lui Proust

de N. STEINHARDT

II

PROUST SI EINSTEIN

Alții merg și mai departe: vorbesc de Proust și Einstein, compară concepția timpului a ne-euclidianului cu a lui Proust, vor să deducă avaritatea profundă a cunoașterii, ideea spațiului curb sau mai mult orăzau în cunoașterea adevărată cu ajutorul unor cauze din Swann, Albertine dispărute sau în l'ombre des jeunes filles en fleur. Aceste încercări iradează anacronismul și pînă voaca surasul. Proust vorbește despre timp cu psiholog, ca moravist. Preocuparea științifică îi e cu totul străină. Proust nu ține nici astronom, nici fizician, nici geometru. Pe ea inspirată de cea mai bună invenție, dorința de a-l transforma în precursor al relativității sau în reprezentant al matematicilor superioare moderne e pierdută. Lui Faure-Biguet, care-l comparase cu Einstein într-un articol, Proust îi scrie și el, polutoc ca niciodată, dar amuzat, ca-i mulțumește pentru o apropiere despre care deabia dacă îndrăznește să spună că o considera „delicioasă”, „cu totul neserioasă” și dovedind „un detir de bunătate”.

UNIVERSUL LUI PROUST

O multime de critici se referă într-una la „universul” lui Proust. Dacă sunt contraziși, invoacă originalitatea lui. Și astfel înțelegem: ei contunda universul moral cu mediul social.

Da, mediul lui Proust e excepțional, poartă pecelia personalității lui. Dar nu e decât un mediu social. „Universul” lui Proust (adica lumea lui morală) e cei obișnuit.

Știind că sub denumirea de univers nu incupe decât mediul, ne putem întreba atceva: a cunoscut oare Proust societatea pe care a descris-o? Criza morala e absentă din opera lui, dar cercurile pe cari le prezintă sunt creații imaginare sau documente sociale?

Față de seriozitatea ariet, atitudinea lui Proust e impecabilă. Departe de a fi un autor elegant, cum e nepăsător, e un lucrător conștient și obsedat de ideea importanței operei lui. Proust a lucrat mult, cu toată alienția, cu gravitate. A considerat că e de datoria lui să scrie, să scrie cât mai bine. Pentru a-și desăvârși lucrarea, s'a retras din lume, a muncit febril; și-a consacrat viața scrisurii ani și zile de arândul, pana la urma, în ciuda boalei, refuzând totul, închizându-se cu din ce în ce mai multă intrasigență în lucru.

Proust e deci un artist adevărat. E și un romancier cinstit, a cunoscut lumea pe care o înfățișează. O precizare e totuși necesară. Proust era primit de duca de Guermantes, dar în casa Courvoisier n'a intrat; soții Guermantes erau înaintași, primeau artiști, ramura Courvoisier era strictă. A intrat Proust în lumea mare pe „intrarea artiștilor”? Oricum, a intrat. Oricum, e corect: nu scrie decât ce știe. Da amanunte, pentru că le-a observat la recepții. Nu inventă, dar și spune lucruri oarecari despre duci și ducese. Nu e senzational tocmai pentru că nu atribuie sentimente și gânduri prinților și prințeselor, ci spune cum i s'au părut lui. Proust, în marea majoritate a cazurilor, nu se oprește asupra sentimentelor duceselor, ci asupra alor lui în prezența lor. Sau vorbește despre rochiile lor (le-a văzut), despre expresiile lor (le-a auzit). Interpretază gesturile lor, după cum crede el. Autorul romanelor senzational vorbește prin gura nobilelor sale personaje; Proust le lasă să vorbească și — apoi — comentează.

Grupul de critici dintre care cel mai de seamă e Henri Massis condamnă opera lui Proust ca una lipsită de simțul dumnezeirii. Acest grup vorbește indeobște cu respect despre Căutarea timpului pierdut și știe să recunoască calitățile imense ale lui Proust. Massis a caracterizat categoric aspectul moral al operei lui. Obiecțiunea de natură teologică ce-i aduce ni se pare cu atât mai nedreaptă. Unui romancier nu i se poate cere să fie canonic. Este absurd să pretinzi unui autor să dea ceiaze n'a promis Cazul Mauriac, oricât de interesant, nu justifică pretențiile celor ce ar voi să vadă la toți artiștii preocupări mistice sau teologice.

Revendicările scriitorilor

de CAMIL BALTAZAR

Sună oareșcum pretențios din partea celei mai oprosite bresle de muncitori și s'ar fi potrivit ca titlul acestor rânduri să fie mai curând „condiția de viață mizeră a scriitorului român”. Dar trăim într-o vreme când drepturile se cuceresc cerându-se, nu văitându-te sau jeluindu-ți oproșirea. Căută deci să formulăm revendicări intrucât scriitorii și artiștii sunt cei din urmă dintre muncitorii intelectuali cari au înțeles să fie pas cu timpul și să-și strige strămbătatea situației în care sunt puși.

Dar nu ei, ci reprezentanții lor, care poartă vina acestei situații; reprezentanții lor, responsabili asociațiilor constituite, respectiv cei din Societatea Scriitorilor români, ei și lipsa de solidaritate, ei poartă vina faptului că scriitorul a rămas la coadă, pe scara revendicărilor ce trebuiau făcute din primul moment.

Au trecut peste șase luni dela memorabila ședință a celei de-a doua consfătuiri a scriitorilor români, transformată în adunare generală, când a fost ales președinte dinamicul autor dramatic și camarad, care a făgăduit că se va strădui să îmbunătățească condiția de existență a scriitorului, că va crea condițiuni optime de manifestare a creației sale. D-sa, ca să-și întărească făgăduelile, a enumerat chiar câteva din mijloacele rapide prin care socotea că are în mână posibilitatea de a transforma existența scriitorului, cel mai oproșit muncitor intelectual, având, trebuie să rostim fără înconjur și izmençală, — o situație de paria. D. președinte nou ales a declarat sentențios, folosind o comparație cu Rusia Sovietică, unde artistul se bucură de privilegiul de a fi în primul plan al atenției poporului, — d. președinte a rostit textual: „Scriitorii noștri vor fi cărmuțorii”; voia să spună poate cărmuțorii ai propriului lor destin material, până acum mizer și inferior.

Scepticismul cu care au fost primite declarațiile președintelui S. S. R.-ului, făcute cu bunăvoință și bune intenții, se confirmă: au trecut peste 6 luni și din sumedenia de mijloace și modalități rapide câte promisese proaspătul păstor al breslașilor scrisului că va pune în mișcare spre a le schimba condiția de existență și manifestare — nu s'au împlinit nici una!

Nu s'au reglementat relațiile contractuale dintre scriitori și editori; nu s'au impus editorului un minimum de 25% drept de autor, lăsându-se să se aranjeze lucrurile facultativ, într-o țară în care știm că unii editori fiind la prima generație, nu s'au desprins încă de crusta de neguțatori rapaci. Nu există un control al tirajului edițiilor scoase Scriitorilor români decedați și nu se exercită un control al tirajelor ce se trag din tălmăcirile scriitorilor streini, — necum controlul drepturilor de autor convenite acestor autori sau Caselor de editură ce îi reprezintă; nu se face un control calitativ al tălmăcirilor aruncate în vitrine de neguțătorii fără scrupul ai traducerilor.

Abia de curând s'a început a se lucra, nu la Soc. scriitorilor români, ci la aceea a compozitorilor, la o decizie privitoare la stabilirea cotelor dreptului de autor pentru scriitorii streini traduși în românește.

În afară de ora acordată scriitorilor odată pe săptămână de către Soc. de radiodifuziune, cari is mijloacele noi, modalitățile eficiente de a veni în ajutorul breslașilor scrisului? Li s'au găsit editori cari, — la sumedenia de traduceri ce tipăresc, să fie obligați să-i tipărească și pe ei?? Li s'au procurat traduceri? Câți din ei au căpătat traduceri din partea Teatrului Național, câți au fost recomandați pentru acest scop companiilor particulare?

Mă așteptam ca printre primele măsuri luate de Soc. scriitorilor români să fie aceea a reglementării situației traducerilor și a dispoziției cu caracter de statuare ca ele să fie întocmite de scriitorii calificați. S'a publicat parcă ceva prin ziare — dar de purces la fapte nu s'a purces. Editorii, în mare majoritate folosesc și acum, ca și până mai ieri, negri sau cucoane bune la toate, la traduceri — sau tălmăcirii necalificați. Tălmăcirile nu sunt supravegiate și nu-s făcute de scriitori cari să garanteze cu scrupulul lor artistic o transpunere onestă, literară și corectă.

Departe de mine gândul că reglementarea regimului traducerilor epuizează sau soluționează cât de cât situația scriitorilor dar cum la o carte originală se tipăresc 21 de traduceri, pentru că asistăm la o invazie de traduceri în in-

telesul cel mai strict al cuvântului că să obținem ca din exploatarea scrisului autorilor streini să tragă folos și scriitorul tălmăcitor intrucât el depune truda de a regândi cartea în limba natală. Și dacă toți editorii ar fi obligați să utilizeze numai scriitorii și obligați totodată să-i remunereze după un tarif fixat de minister, încă ar însemna o ușurare pentru breslașii scrisului. (Paliative față de soluționările mari, firește).

Asociația de breslă ce a aderat prima la platforma democratică, nu s'a aliniat încă în front cu celelalte categorii de muncitori, intelectuali sau manuali ce revendicănd, au obținut dreptul lor la o existență mai omenoasă.

Rândurile acestea mi-au fost inspirate de recente declarații ale d-lui ministru Ralea cum că are în proiect o ameliorare a situației artiștilor și scriitorilor. Intrezărita făgăduială m'a înviorat fiind pentru a doua oară în decurs de un deceniu când scriitorii au norocul să aibă la Ministerul Artelor pe un profesionist cu spirit ferm de breslă și un camarad conștient de starea înăpoiată în care se află autorul român pe scara valorificării trudei sale și ferm de-avis să așeze această trudnică muncă la nivelul de prețuire cuvenit.

Autorul miraculoasei și unicei în Europa legi a Casei de pensii a artiștilor, va să înfăptuească câteva din proiectele cărora a purces atunci să le dea vesmânt de realitate. Era pe atunci vorba — trăiam în zodia când se acorda scriitorilor case de locuit — să li se dea burse de călătorie în străinătate sau călătorii de studii, lucrurile păreau cu puțință intrucât se avea grijă de scriitorii, fiindu-se două cămine de odihnă, se tipăreau din abundență scriitorii români la fundația patronată de cel mai generos și mai priecut dintre editori ce i-a dat țara românească; se înfăptuia mărețul plan cultural și artistic al lui Al. Rosetti și cei mai mulți scriitori editați erau autohtoni; unii editați iar altora li se accontau ducărul, studii, biografii sau opere de confecționat pe indelete.

Trăim azi sub o zodie nouă și declarațiile făcute recent de d. M. Ralea la conferința „Democratizarea Artei” actualizează făgăduelile d-sale. Legiurile întocmite de d-sa trebuie să scoată pentru todeauna scriitorul din starea precară în care se află. Pensii mărite, în raport cu scumpirea vieții; înființarea de noi premii pe manuscrise, cel anual de fundațiilor e minunat, dar neîndestulător pentru arcu bogat de creație al autorilor noștri: eventual 2—3 premii anuale strict necesare azi când se găsește așa de greu editori nu numai pentru diletanți, dar pentru poezie și eseu sau prezentări critice. Până la reglementarea regimului dreptului de autor la carte, articol de ziar sau revistă și traducere, ori ce contract urmând să fie întocmit și vizat de sindicatul scriitorilor — care, el va fixa onorariul — să se găsească o modalitate provizorie de înlesnire a scriitorului.

Sunt autori ce s'au dovedit niște disciplinați și destoinici muncitori intelectuali; când nu li se poate da o slujbă adecvată indeletnicirilor lor, să se înființeze broșuri de vulgarizare, reviste de familie, magazine literare — imi amintesc de admirabila revistă „Muncă și voce bună”, scoasă sub primul ministeriat al d-lui M. Ralea. O întreagă campanie editorială al căreia amănunte le va stabili Statul majorului Consiliu al Literelor, cum îl numea deunăzi d. Perpessicius în convorbirea acordată „Universului Literar”.

În conferința d-sale, de care pomenim, d. M. Ralea a vorbit de rolul social al scriitorului a cărui menire e să oglindească preocupările, reacțiunile și năzuințele masei inconștante. Dați-i, d-le ministru posibilitatea de a putea oglinzi realitatea din jur cu fidelitate dar și cu voce bună; voia bună și-o dă libertatea de acțiune; dați-i libertatea necesară, despovărându-l de balastul grijei existenței și oferindu-i prilejul să se poată consacra numai artei sale și dați-i puterea valorificării travaliului său.

Ați înfăptuit începutul miracolului într-o vreme când el era aproape de necrezut. Azi când orizontul bruce luminat al noii lumi vă dă mijlocul de a transforma ideile d-stră într-o baghetă magică, putând rezolva peste noapte soarta artistului român, faceți-o cu o clipă mai de vreme. Subscriitorul acestor rânduri a migălit și la un proiect mai amănunțit și cu temeluri practice, neputând încăpea în spațiul unui articol și așa destul de lung.

G. PANU

— Gazetarul —

de ȘERBAN CIOCULESCU

G Panu s'a născut la Galați la 3 Martie 1848. Se trăgea dintr'o familie răzeșească din ținutul Vasluiului. Tatăl său, după adevăratul nume, Vasile Brânză, urmase școala de cadeti din Odessa, cu o adevărată pasiune pentru cariera ostășească; a intrat ofițer în armata română, cu numele Vasile Panu și a avansat până la gradul de maior; a fost la Galați aghiotant al colonelului Cuza, viitorul domnitor. Copiii au moștenit mai toți pasiunea tatălui. Trei din cei patru fii s'au făcut ostași. Unul a murit, altul a fost rănit în războiul pentru Independentă. Din cele două flice, una s'a măritat cu un militar. Dacă, dintre băeții lui Vasile Panu, unul singur n'a îmbrăcat haina ostășească, excepția este numai aparentă; pentru că G. Panu a fost un vajnic militant pe linia înaintată a democrației române, dela sfârșitul secolului trecut și din primul deceniu al veacului nostru.

După ce și-a trecut clasele primare la Galați, G. Panu a urmat cursul secundar la Academia Mihăileană dela Iași. Ca elev de liceu, urmărea cu interes conferințele cercului junimist, și citea enorm, punând temelii serioase viitoarei sale culturi enciclopedice. Politicește, a fost întâi atras de gruparea liberală fracționistă din Iași, de sub conducerea vestitului orator Nicolae Ionescu, bărnutian. Își face intrarea la „Junimea“ literară, după ce îi combătuse ideile în scris. Aci se afirmă dela început prin cunoștințele sale aprofundate din istoria națională, cu întinsul studiu: „Despre Istoria Critică a Românilor de B. P. Hașdeu“. La această dată Panu e în vârstă de 24 ani. Tânărul se încumetă să atace construcțiile îndrăznețe ale unui savant renumit. Cercul Junimei primește cu bucurie studiul și îl publică, fără ca vreunul din participanți să poată bănui că peste 35 de ani, noul oaspe va scrie istoria ei anecdotică, cu mai mult succes decât însuși membrul ei fondator și directorul „Convorbirilor Literare“, Iacob Negruzzi. Este drept că studiul polemic al lui Panu, care a stârnit senzație, n'a fost semnalul unei orientări profesionale. Panu era pasionat de istoria națională și dimpreună cu Lambrior, viitorul filolog și cu magistratul Tasu, își meritau porecla de „Români“, din partea acelor junimiști, mai sceptici asupra interesului ce l-ar putea prezenta trecutul unor Principate mici și obscure, în cadrul istoriei universale. Atras mai târziu de politică și ziaristică, Panu nu va stăruî în direcția în care se arătase un cercetător atât de înzestrat. Va părăsi domeniul istoriei naționale. Însă, ca într'un ciclu armonios de activitate, își va sfârși zilele după apariția primelor două volume din cea mai vastă lucrare a sa, neterminată, cu titlul: „Cercetări asupra stărilor țărănilor în veacurile trecute“ (1910). În vederea acestui testament al gândirii lui politice, consultase înseși izvoarele trecutului, hri-soavele originale din arhivele Statului, spre a desluși statutul juridic și economic al țărăniei noastre, dealungul istoiei.

Dar să ne întoarcem la istoria vieții lui, pe care am urmărit-o până în saloanele literare ale Junimei, la Iași. Ajuns ministru al Instrucțiunii Publice, Titu Maiorescu trimite ca bursieri al Statului în străinătate, trei tineri destinați unui viitor excepțional: pe Vasile Conta, care va fi primul filozof român cu sistem propriu, pe Alexandru Lambrior, meritul filolog și pe George Panu. La Paris, Panu se incurcă în studii de filologie clasică și lasă neterminată cerce-

tarea asupra literei grecești k, care trebuia să-i aducă diploma dela Ecole Pratique des Hautes Etudes; urmărise însă cu aviditate în aceeași școală înaltă cursurile de științe politice, lărgindu-și mereu temelii culturale generale. Își trece Doctoratul în Drept în Belgia. Intors în țară, ocupă la Iași, vremelnice, catedra de istorie dela gimnaziul Alexandru cel Bun, părăsește învățământul, pentru care avea reale aptitudini și intră în magistratură, ca procuror la Iași. Curând apoi, pleacă și din magistratură; funcționează timp de un an ca avocat al Epitropiei Spitalelor Sfântului Spiridon din Iași, dar mai ales, debutează strălucit în gazetărie la „Liberalul“ și este remarcat de bătrânul C. A. Rosetti, care, în calitate de ministru de Interne, îl numește în 1881, șeful său de cabinet. În 1884, este ales deputat al Colegiului al IV-lea din Iași, în Camera revizionistă. Alături de Rosetti, preconizează, împotriva conducerii partidului liberal, colegiul unic, una din marile reforme democratice care se va înfăptui abia peste 35 ani. Când proiectul cade, Panu, alături de câțiva colegi rosettiști, se retrage din parlament, iar când grupul e înduplecat să-și reia locurile pe băncile Camerei, singur G. Panu trage consecințele convingerilor sale, demisionând.

Consecvent atitudinii sale, vigurosul militant al reformei electorale, întemeiază în același an ziarul „Lupta“, care apare la Iași de 3 ori pe săptămână, iar mai apoi zilnic.

În articolul program din primul număr, dela 19 Iulie 1884, Panu semnează aceste rânduri răspicâte:

„Ideile liberale... și instituțiile noastre, trec prin o criză; d-nul Brătianu nu și-a ucis numai trecutul său, d-sa caută a ucide opera liberală de 50 ani de zile. Sub diferite pretexte și cu tot felul de teorii, până și darwiniste și spenceriane, caută în realitate să oprească avântul, să înăbușe orice mișcare progresistă... Ne pare rău că nu avem să-l găsim pe d-nul C. A. Rosetti totdeauna în aceeași direcție; politica lipsită de fermitate pe care o ține, nu poate decât să ne întristeze. Vom fi alături însă cu d-nul Dimitrie Brătianu, care are o linie de purtare politică determinată, precum și cu orice liberal sincer, care combate guvernul“.

Panu înțelege gazetăria ca o școală politică, pentru deșteptarea și luminarea maselor. Este un mare debater de idei, care, după ce a părăsit parlamentul, își face din articolul cotidian, o altă tribună, cu o rezonanță mai amplă.

Talentul său nu e, ca la Eminescu, primul-redactor al ziarului conservator „Timpul“, de natură literară. Proza lui n'are incandescența și pateticul răscolitor al ziaristicej eminesciene. Panu nu este un artist; nu-și îngrijește stilul; e uneori neglijent, prolix, încărcat cu barbarisme. În schimb, are un adevărat dar expozitiv și o logică de fier, pusă în valoare printr'o dialectică superioară. Fără să cadă în violențele verbale eminesciene, cu mai multă stăpânire de sine decât poetul, prins în vâltoarea luptelor politice, Panu este necrutător cu adversarii, dar de o altă urbanitate. Iată dela ce înălțime a culturii social-politice își strivește adversarul din capul băncii ministeriale:

„Ceeace distinge pe omul cult de omul ignorant în vorbire și în felul argumentării, este că cel întâiu poate generaliza, poate scoate o idee din mai multe fapte concrete, pe când cel al doilea, este incapabil de a sintetiza, incapabil de a spune un lucru sau un fapt observat altfel decât numai descriindu-l, povestindu-l pe larg și pe laț cum l-a văzut... Cititorii au putut înțelege la cine ne referim când facem teoria omului vorbitor și necult. Este la d-nul Brătianu“ („Lupta“, 25 Ianuarie 1885).

Campania din primii ani ai „Luptei“ se desfășură în timpul guvernării de 12 ani al atotputernicului I. C. Brătianu. Împotriva opiniei întregi a țării, „vizl-

rul" se menține, prin practice electorale și metode politice în contradicție cu adevărata doctrină liberală, ale cărei revendicări sociale și economice, le lepădase. Atunci, Panu crede a înțelege că răspunderea situației politice trece peste capul șefului de guvern, asupra factorului constituțional care îl susține în contra opiniei publice. În n-rul dela 1 Aprilie 1887, scrie răsunătorul articol: „Omul periculos“. Dat în judecată de lèse-majestate, nu așteaptă să fie condamnat și pleacă din țară, trimițându-și mai departe, din străinătate, articolul editorial zilnic. În contumacie, e condamnat la 2 ani închisoare. Nici Zola, judecat pentru articolul „J'accuse“, peste 10 ani, în timpul afacerii Dreyfus, nu va sta să fie arestat, dar prestigiul lui nu scade de pe urma acestei tactice. La noi, opinia a reacționat altfel. Vernescu puse chestiunea în acești termeni:

„Frații Golești, C. A. Rosetti, Orășanu și până și Valentineanu, când au pus mâna pe condeiu ca să lupte, așa cum fiecare înțelegea lucrurile, și când au fost chemați înaintea tribunalelor țării spre a răspunde de faptele lor, fugit-au peste hotare? Sau au stat în țara lor, la locul lor de luptă, primind justiția țării, legile țării și chiar asprimea pedepselor?“

Răspunsul lui Panu nu se impune cu destulă autoritate. Reintors în țară, ca să-și ocupe mandatul parlamentar, obținut a doua oară, Panu trebuie să accepte grațierea prealabilă. De aci înainte cariera politică a marelui gazetar urmează sinuoșități accidentate: ca șef al partidului radical, întemeiat de el, fuzionează cu conservatorii, urmat de un mic număr de credincioși, ca apoi să treacă la liberali și să-și sfârșească viața politică în cadrul acestui partid, ca vice-gubernator al Băncii Naționale. Atât la conservatori cât și la liberali, alții fără cultura, talentul și probitatea lui, i-o lau înainte, trecând pe banca ministerială, fără să o ilustreze.

Destinul lui G. Panu este realizarea sa gazetărească. În paginile „Luptei“, institue o adevărată școală pentru toate problemele sociale, economice și politice, preconizează pe lângă sufragiul universal, soluționarea chestiei agrare și emanciparea politică a evreilor, menținându-se pe terenul național și atrăgând atenția că în interesul național trebuie să înceteze persecuțiile. Impotriva curentelor publice, orbite de prejudecăți, Panu are curajul să-și afirme vederile cu convingere, făcându-și din rostirea adevărului o chestiune etică. „Pentru noi, scrie Panu, nu există lucruri, idei, sau instituții sacre. Pentru noi, regalitatea, armata, magistratura, instrucția, etc., atâtea instituții pe care alte ziare le linguesc, pentru noi ele au fost și vor fi obiectul criticilor celor mai acerbe, îndată ce credem de datorie a o face. Acum 4 ani, ne-am alienat simpatiile marelui proprietăți, propunând soluțiuni chestiei agrare. Proprietarii s'au convins mai târziu că nu ura și dușmănia ne făceau a lovi în interesele lor, ci simpla dreptatea și acea iubire pentru fondul poporului român, de care nu ne vom deslipi nici odată. În timpul răscoalelor țărănilor, acum 3 ani, număi noi dela „Lupta“, și radicalii în genere, am avut curajul de a le lua apărarea și de a înfiera în modul cel mai energic barbariile unora din militari, precum și cruzimile unora din arendași. Astăzi, chestia evreilor tinde a deveni o chestie de emancipare a sclavilor. Curentul orb și fanatic este așa de mare, încât cred că ași contribui prin pasivitate la perpetuarea unei mari nedreptăți, dacă nu ași lua condeiu ca să spun ceea ce simțesc și gândesc“.

Nobile cuvinte și exemplară atitudine! Panu este singurul nostru gazetar care își încheie zilele cu condeiu în mână, redactându-și în întregime periodicul. E vorba de „Săptămâna“, apărută între 1902—1910, în care o întinsă problematică, socială, politică, economică, științifică, literară și artistică, este desbătută pe 16 pagini de câte două coloane, de unul sin-

gur, cu o nesecată vervă și o competență universală, de adevărat enciclopedist.

În „Săptămâna“, apar și „Amintirile dela Junimea“, care pun în scenă cu vioiciune, epoca cea mai frumoasă a literaturii noastre, din secolul trecut. Tot în „Săptămâna“, apar bunele pagini literare, cu titlul „Din viața animalelor“, în care Panu își arată chipul destins al gospodarului dela Durău, atent la moravurile făpturilor mari și mici, din bățatură, așa cum gazetarul se învederese observator neinduplecat al societății, cu o notă de robustă simpatie pentru categoriile sociale nedreptățite.

Oratorul avea vorba cam anevoioasă și fraza oarecum greoaie, dar cuvântul răsplăcat și mușcător, privirea fulgerătoare, spiritul de analiză sagace, puterea logică neîndurată; auditoriul urmărea cu luare aminte elaborarea sigură a cugetării și raționamentul riguros înlănțuit.

Reformist generos, cu 3 sau 4 decenii înaintea timpului său, Panu era un tot atât de bun psiholog și portretist, ca și crumocătorul faunei domestice. Cartea sa cea mai frumoasă e culegerea de „Portrete și tipuri parlamentare“, din 1892.

Oamenii generației trecute își amintesc finalul epigramatic al portretului închinat lui Take Ionescu:

„D. Take Ionescu este un tânăr plin de viitor; ambițios, foarte ambițios, ca toți oamenii cari s'nt că au ceva în capul lor, el caută a ajunge acolo unde talentele și cultura sa, îl împing. Situația politică a lui pentru un moment, este cam tulbură. Nu se știe cu cine d. Take Ionescu va ajunge; ceea ce se știe sigur e că va ajunge“.

Despre P. P. Carp:

„D. P. Carp este în politică un fel de lord englez convertit la socialismul de Stat, sau mai drept la bismarckism... Mare admirator al Principelui Bismarck, nu putea vedea fără să-și însușească ideile și procederea cancelarului german. Prin imitație, d-sa începu a se ocupa de chestiile sociale și economice din punct de vedere al clasei dominante, însă cu oarecare liberalitate și pentru clasele muncitoare. De atunci vedem că discursurile d-lui Carp, au toate sau mai toate tema economică și transpiră din ele un fel de sollicitudine disprețuitoare pentru cei mulți și năpăstuiți“.

Spuneam că Panu a murit, cu gândul din urnă la clasa țărănească, al cărei destin dramatic l-a urmărit din tinerețe, poate cu gândul ascuns că el, fiul de răzeș vasluian, va avea să-și spună cândva cuvântul hotărâtor în problema cardinală a politicii românești. Soarta nu i-a hărăzit să fie om de guvern și să-și realizeze pe teren, concepțiile generoase. Dar viața, cu toate vicisitudinile ei, i-a îngăduit să-și spună până la urmă cuvântul, revendicând pentru țărani, pământul pe care îl muncesc. Și dacă este adevărată vorba gânditorului francez, că o viață frumoasă este aceea care înfăptuește gândul tinereții, putem încheia că, în ciuda neîmplinirilor personale, destinul lui Panu s'a realizat pe un plan ideal.

Artiștii mari sunt simpli

de MADELEINE ANDRONESCU

Pe vremea când mânam cu vârful pantofului până acasă o castană, pe vremea când știam cu strășnicie că singura pălărie cumsecade e beret-bascul, când împreună cu cei trei mușchetari ai mei discutam până dimineața coloritul pânzelor lui Gauguin sau influența pe care a avut-o în mobilier „Les enfants terribles“ a lui Cocteau, pe vremea fcarte tinereți mele tinereți „Doamna“ (draga noastră doamnă profesoară Alice Voinescu) ne-a vorbit într-o după amiază despre André Gide.

— Dacă ați ști cât e de simplu omul acesta, copii!

In general, urmă doamna, toți artiștii mari sunt simpli.

Nu știu ce gândeau ceilalți, dar eu eram tare mirată. Gide simplu? artist mare simplu. Cum adică? Nu prea întrebam. Pe atunci, socoteam că știu multe. Și într-o bună zi m'am dus castanele cu vârful pantofului până acasă, mușchetarii mei au rămas cu foile în carte și din ce în ce îmi dădeam seama că știu mai puțin. Și atunci într-o dimineață de iarnă tare însoțită am prins tăcerea vorbelor doamnei.

Maestrul Stoenescu. Desigur îi cunoșteam unele pânze, îi cunoșteam faima, mă mândrisem și eu ca orice român cu numele lui (Ehei! ce mari artiști avem noi. Il avem pe Enescu în muzică, pe Stoenescu în pictură...).

Dar în dimineața aceea de iarnă însoțită, îmbrăcoată într-o rochie ce amintea tinerețea bunicelor, maestrul Stoenescu îmi deschise ușa atelierului și zâmbi. Și deodată totul începu să fie simplu. Scaunul pe care mă poftise era un scaun bun. O pânză din perete arăta o casă de țară. Și-ți dădea seama că e tocmai casa de țară din acel „A fost odată“ al abecedarului. Mai veni și un câțel și se uită serios la mine. Afară la ușă poate că așteptau să intre și piticii, cei șapte. Totul era cu surâs. Și totul își căpăta adevăratul său rost. Maestrul Stoenescu privea cu bună voință, cu înțelegere un om tânăr, un artist tânăr. Îmi spunea fără vorbe: Lasă, știu eu, totul e greu și e muncă multă și câteodată ești foarte singur, și mai mult ești singur când adevărul pentru tine pictor e pânza pe care-ți trudești ochii și sufletul și mâna; când adevărul pentru tine actor e scena și luminile ei și vorbele ei; când adevărul pentru tine scriitor e foaia albă și liniștea casurilor de noapte, de singurătate. Focul ardea bine în sobă. Am spus și versuri și am povestit multe de toate. Simțeam că ochii limpezi ai maestrului Stoenescu se uitau și notau tot, culoarea părului, aplicarea capului pe umăr, falcul pe care-l făcea rochia, umbra și lumina din suflet, urma lacrimilor trecute pe obraz, celor neplânse încă. Când m'am întors acasă nu știam ce să povestesc.

— M'am simțit bine. Era mai mult un... În sfârșit, m'am simțit bine. Mi se lămuriau multe lucruri care până atunci erau formule reci pentru mine. Trecuseră prin minte. Acum treceau prin suflet. Munca artistului. Mândria artistului. Munca lui de zi la zi. Înțelegerea lui față de un om tânăr. Bunătatea lui. Și vorbele doamnei — dacă ați ști copii, cât e de simplu artistul mare. Acum știam.

După doi ani de zile, maestrul Stoenescu se uită atent la fata care-i venise în atelier cam haț-hue, cam scoborâtă dintr-o ala-bala-portocală și găsi în ea acum un acord. Se realizau în ea unele lucruri pe care el le prevăzuse, începea să semene cu ceea ce el știa că se va împlini în sufletul ei, pe fața ei. Nici haina nu era prost aleasă. Și peste câteva zile m'am așezat cuminte pe un scaun în atelierul său. Maestrul Stoenescu începea portretul doamnei căreia trebuia să încep să-i semăn. Acuma știu. Atunci însă am spus voios — desigur maestre va fi un portret minunat. Maestrul mă privi cu gândul aiurea. Nu știu, să încerc. Eu am să încerc, vom vedea. Era departe. Desigur se uita la mine tot timpul. Privirile lui însă nu mai aveau nimic familiar, apropiat. Erau priviri care atunci se așchideau peste lume. Culorile pe care le vedea erau primele culori pentru ochii lui noi. Le nota, le așternea pe pânză. Surprindea secretul culorilor, al liniilor. Lângă mine, un artist muncea. Lupta. Ochii și mintea și sufletul se zbăteau să vadă, să simtă ce e adevărat, ce e esențial în femeia de alături, ce trebuie lăsat la o parte, ce e viu, ce e trecător.

Și degetele (degetele acelea strunite cu severitate de ani și ani de zile) țineau cu delicateță penelul.

Și iar ochii se uitau grav să vadă dacă mâna a pus în tocmai pe pânză ceea ce văzuse sufletul și mintea. Oboseam. Deși puteam să vorbesc și chiar mi se răspundea (repede, just, biciuitor — maestre ce zici despre doamna X? — Prea lungă! — Dar doamna Y? — Prea văpsită.) Oboseam. Ași fi vrut să ajut. Să știe într'un fel că sunt aprcape. În sfârșit îmi venea să surâd cam amar. Îmi aduceam aminte și-i spuneam vorbele lui Flaubert: — Madame Bovary, mais c'est moi! — Desigur, îmi răspundea maestrul Stoenescu cu mare haz. Bine înțeles dumneata ești un pretext. Îl vedeam cu ani în urmă atunci. Îl vedeam așa cum trebuie să fi fost tânărul pictor Stoenescu. Entuziast, glumeț, fără concesii față de nimeni. Atât știa. Munca lui, pictura lui. Îmi dădeam seama că pentru acest om de lângă mine, tot ce nu era munca lui, era minor, secundar. Penelul lui, pânza din fața lui, era pământul din care-și luă forța și tinerețea veșnică ca un alt Anteu. Le fusese credincios zi de zi. Îi fuseseră credincioase. Trecuseră anii. Poate. Viața lui adevărată. Mâna și ochiul erau strunite bine acum desigur și erau ochii mai pătrunzători decât odinioară și mâna știa mai bine meșteșugul, dar sufletul? Nu, sufletul era același. Intre oameni și faptele lor urăcioase, maestrul Stoenescu de azi, tânărul pictor Stoenescu de odinioară, își așezase șevaletul și ochii lui vedeau soarele și florile și toate minunile lumi, și bine înțeles cu ochii care vedeau minunile lui Dumnezeu privea, fără asprime oamenii pe care îi picta. Vedea în ei părți de lumină veșnică pe care a pus-o în ei Cel de sus. Scotea și așternea pe pânză ceea ce e vrednic de cunoaștere din om. — Și dacă nu e așa ca aici, spunea maestrul zburliț, în fața unui portret de înaltă spiritualitate, cu atât mai rău pentru el!

Orele treceau ca ani. Ca secolele. Repede dar. Veneam și fiecare zi avea învățătura ei. Într-o zi pe lângă cafeaua neagră (bună cafeaua!) State îi aduse maestrului pe o farfurie o bucată de pâine. M'am uitat cu mirare oarecum indignată la maestrul Stoenescu. Mânca cu poftă sănătoasă de lucrător. — Să vezi, îmi spuse cu oarecare timiditate, eu sunt dela cinci dimineața în atelier. Desigur, adăugă el serios față de nepriceperea mea, până când vii dumneata la unsprezece, eu trebuie să fiu pregătit, trebuie să te aștept pregătit. Aicea doar se întâmplă un lucru serios. Ceva care seamănă a minune. Un portret. Trebuie pregătită această atmosferă. Și acum am muncit. Și arată spre pâine. Îmi cântăra în gând vorbele doamnei Voinescu: „Cât sunt de simpli artiștii mari“. Da, era simplu. De dimineață, dela cinci era pe ogorul lui, pe moșia lui. O muncise. Și simplu, la capătul muncii venea pâinea. Pâinea noastră cea de toate zilele da-ne-o nouă astăzi...

Și peste câteva zile portretul a fost gata. Într-o atmosferă de aur, o femeie tânără, stă, privește, nu mai așteaptă nimic. E îmbrăcată pentru totdeauna în haina ei. E tânără (așa cum spune Cocteau) de două mii de ani. A renunțat, sau mai degrabă farmecul de fruct sănătos al adolescenței a părăsit-o. E la răspântie de viață. Pielea obrazului începe să devină fragilă, tare. Trăsăturile se accentuează și știu că peste ani vor fi amare. Acum însă, nu. E o palpăiere în toată ființa ei. Prin voalul cenușiu al bluzei se simte o respirație iute. Voalul seamănă a fum. Din ochiul care se vede (portretul e în profil) parcă îi curge o lacrimă. Amară lacrimă. Neagră. Gura e desprinsă. Lăsată în jos puțin. Cred că nu mai vrea nimic. Nimic ușor. E momentul să dorască altceva. Deocamdată dorește să fie singură. Ar vrea să fie singură. E greu pentru o femeie să nu mai fie foarte, foarte tânără. Ar vrea să fie lăsată în pace. Gulerul bluzei are o broșă. Dar nu e broșă, e floare. Și nici floare nu e. E o pată albă. E o pată de lumină? E și puțin roșcată. E și un portret de artistă acest portret. A rămas pe gulerul bluzei o cemerle de-a Margueritei Gauthier? Poate, răspunde maestrul Stoenescu, uite-te mai bine la portret, ai să afli. M'am uitat mult și m'am întors cu sufletul greu spre omul care-mi arăta pe acea pânză drumul ce mă aștepta în viață. — Multă otravă e în acest portret. — Da, știu, mi s'a răspuns. Otrava obiect

Albumul

Consilierul titular Craterov, slab și subțire ca acul din vârful Amiralității, făcu un pas înainte și spuse adresându-se lui Jmâhov :

— Excelență, îndemnați și mișcați până în adâncul sufletului de îndelungata dv. șefie și de grija dv. părintească...

— De peste zece ani, — suflă Zacusin...

— De peste zece ani, noi, subalternii dv., în această zi însemnată pentru noi... adică... pentru dv., oferim excelenței voastre, în semn de respect și adâncă recunoștință, acest album cu portretele noastre și vă dorim ca, în cursul însemnatei dv. vieți, să nu ne mai părăsiți multă, multă vreme, până la moarte...

— Prin îndrumările dv. părintești pe calea dreptății și a progresului... adăogă Zacusin, ștergându-și de pe frunte sudoarea, care îi ieșise într-o clipă. Era limpede că voia să vorbească și, după toate probabilitățile, avea pregătită o cuvântare. — Fălfăie steagul dv. încă multă vreme pe tărâmul geniului, al muncii și al autoconștiinței sociale! încheie el.

O lacrimă lunecă pe obrazul stâng, sbârcit, al lui Jmâhov.

— Domnilor, — spuse acesta cu glas tremurând, — nu m'am așteptat, nu m'am gândit că îmi veți serba modesta aniversare... Sunt mișcat... mult. Nu voi uita această clipă cât voi trăi și credeți-mă... credeți-mă, prieteni, că nimeni nu vă dorește atâta bine ca mine... Dacă a fost ceva între noi, apoi numai spre binele nostru...

Jmâhov, consilier de stat actual, îl sărută pe consilierul titular Craterov, care nu se așteptase la asemenea cinste și îngâlbeni de fericire. Pe urmă, șeful făcu un gest, care arăta că nu poate vorbi din cauza turburării și începu să plângă, ca și cum nu i-ar fi dat un album scump, ci dimpotrivă, ar fi vrut să i-l ia... Apoi, după ce se mai liniști puțin, după ce mai rosti câteva cuvinte simțite și lăsă pe toată lumea să-i strângă mâna, coborî, — în strigătele voioase ale celor de față, se urcă în cupeu și, însoțit de binecuvântări, plecă. Stând în cupeu, simți în piept afluența unor sentimente frumoase, necunoscute până atunci și mai plânse odată.

Acasă, îl așteptau noui bucurii. Familia, prietenii și cunoscuții lui l-au primit cu asemenea ovații, încât i s'a părut că a făcut, în adevăr, țării multe servicii și că, dacă nu era el pe lume, țara o ducea rău de tot. Toată

de mare lux al timpurilor renașterii, otrava lentă, maiestrasă, sigură. Printre perle, printre smaragde, printre diamante era și cutiușa de aur cizelat cu otravă.

— State, ție cum îți place? întrebă maestrul Stoenescu pe omul care-l aducea lemnele pentru sobă. Nu ți'n bine minte ce a răspuns State, dar știu că figura maestrului era foarte atentă. Întreba pe un om simplu ce gândește despre pictura lui. Vrea să știe. Avusese până acum toate laudele. Pânzele lui împodobeau muzee celebre. Consacrarea unei femei frumoase era portretul iscălit Stoenescu. Bine înțeles. Peste vreme State de astăzi și bucătăreasa lui Molière de atunci își dădeau mâna.

Și multe-multe așa mai avea de spus. Așa vrea să scriu despre o după amiază în care maestrul Stoenescu mi-a povestit despre De Max, despre Kreisler, despre Ruggiero Ruggieri cum interpreta rolul lui Hamlet, cu admirație, cu emoție, aducându-mi-i în față, transfigurându-se. Așa vrea să povestesc ceva despre recreațiile lui care se împart între vioră și cărți, despre câinele lui credincios, care ședea pe schelă lângă el, desi i' era frică atunci când stăpânul lucra la biserica Sfântul Gheorghe, biserica familiei lui din Cratova. Multe ar fi de spus. Dar mi se pare că aud vocea doamnei Voinescu lângă mine spunându-mi: Desigur Madeleine, artiștii mari sunt simpli și tocmai din această cauză e tare, tare greu să scrii despre unul din ei.

masa festivă era compusă din toasturi, cuvântări, îmbrățișări și lacrimi. Într'un cuvânt Jmâhov nu se așteptase că vrednicia lui va fi apreciată atât de mult.

— Doamnelor și domnilor, — spuse el la desert, — acum două ore, am fost satisfăcut pentru toate suferințele pe care le îndură un om, care ca să zic așa, nu servește forma și litera, ci datoria. În tot timpul serviciului meu, am respectat principiul: nu este publicul pentru noi, ci noi suntem pentru public. Astăzi, am primit cea mai mare răsplată! Subalternii mei mi-au oferit un album... Iată-l! Sunt mișcat.

Figuri sărbătorești se aplecară spre album și începură să-l examineze.

— Vai, ce album frumos! spuse Olia, fata lui Jmâhov. — Cred că face vreo cincizeci de ruble. Vai, ce minune! Tăticule, dă-mi-l mie. Auzi? Am să-l pun bine... E așa de draguț.

După masă, Olia duse albumul în odaia ei și-l închise în biurow. A doua zi, scoase funcționarii din el și-i aruncă jos, iar în locul lor puse fotografiile de-ale colegelor ei de la institut și uniforme au cedat locul unor pelerine albe. Colia, băiața excelentei sale, adună fotografiile funcționarilor și vopsi hainele lor în roșu. Acelora care n'aveau mustați, le-a pus mustați verzi, iar aceluia care n'avea barbă, le-a pus bărbi cafenii. Când n'a mai avut ce vopsi, a tăiat oamenii din fotografii, le-a scos cu un ac ochii și a început să se joace de-a soldatii. După ce l-a tăiat pe consilierul titular Craterov. L-a prins cu un ac de o cutie de chibrituri și l-a dus în biurowul ta'alui său să i-l arate acestuia din urmă.

— Tăticule, am făcut un monument! Uite-te și tu.

Jmâhov râse cu hohote, se legănă și-l sărută, îndulșit, pe Colia, pe obraz.

— Arată-l mămicii, ștregarule. Să-l vadă și mămică.

Din rusește de R. DONICI

Salomeia

Moartea e un somn lung, un vis nesfârșit,
despotică dinspre Lună solia îi vine tăcut;

— Oh, desnădeidea mea se arunca nebună ca o lance
în Luna rotundă și inverzită ca un scut.

Rugina lui se scutura peste frunți
fără elan purtând din mit antic palori —
nicicând atât de alegoric Luna
n'a otrăvit clanurile ei de feciori!

Salomeia dănuia strălîmpezilor pelerini
ce abureau din miezul planetei prin fântâni,
înstemată trecea printre stegarii armiiilor
în bucle cu Sirius ca un juvaer lucind pe săni.

— Ei Tonegaru, alchimist al clarurilor de platină
amintește-ți de dansul de peste vămi, peste zodii...
dincolo de pulpe ferigele creșteau miraculos
până la picotul unde săltau două rodii.

Salomeia dănuia lin pe întinse prerii.
Moartea e un somn nesfârșit, un vins lung;
— Despotică dinspre Lună solia îi vine tăcut,
dincolo de pulpe, până la piept ierburile triste o
ajung.

CONSTANT TONEGARU

Epigrame romănate

de TUDOR MĂINESCU

MEDICINA

Doctorul Ion Cantacuzino, intemeietorul institutului cu acelaș nume avea un obicei, probabil adus din străinătate. Iși aduna colaboratorii, mai ales pe cei tineri și lua masa cu ei din când în când la restaurantul „Modern“, unde clienții obișnuiți puteau să vadă o masă lungă prezidată de un bătrân frumos, cu un cap acoperit de o bogată poadoabă albă. Oamenii erau veseli și comunicativi, încurajați fiind de verva și buna dispoziție a maestrului.

Se schimbau de bună seamă cu acest prilej păreri asupra diferitelor cazuri întâmplute pe timpul în care nu s'au văzut și se făceau comunicări importante printre glumele și mâncărurile care se consumau. Asta se întâmpla vara în grădinița curții de lumină, unde patronii aveau grijă s'o facă răcoroasă, ferind-o de soarele prea arzător. Mi-aduc aminte că într'o zi, rămăsese singura masă întârziată, celelalte golindu-se de oameni, alungați de treburi și de alte nevoi, în oraș. Priveam cu oarecare invidie pe cei care puteau să se bucure de prezența și luminile acestui om distins, pe când eu eram singur cu chelnerul și cu gândurile mele. Ș'apoi aveam și o mică ranchiună împotriva medicilor, pornită din starea mea aproape în permanență în suferință. Fără să vreau le-am scris epigrama următoare:

Mănâncă toți, azi nu țin predică
Nu dau rețete de r'goare.
E singurul consult de medici
La care nimenea nu moare.

Celor care le-am povestit această întâmplare m'au întrebât:

- Ei? Și le-ai trimis-o?
- Da! am răspuns eu.
- Și ce au zis?
- Au răs cu hohote. Mai ales profesorul.

După atâția ani, fac o mărturisire. N'am îndrăznit să le-o trimit. Pe cât eram de curajos în a făuri săgeata, pe atât eram de sfios în a întinde arcul și a trage la țintă.

Dar de bună seamă că oameni inteligenți cum erau, nu s'ar fi supărat și ar fi făcut haz.

UN DUEL CU ION MANU

Ion Manu, strălucit actor al Teatrului Național, este și autorul mai multor volume de versuri umoristice.

Verva lui se revarsă adeseori în epigrame și în satire

Sfârșit lunatic

Rondel pentru moartea poemului

Omul negru a lăsat bagheta jos
Și viorile tăcură dintr'odată;
A vibrat întâi perdeaua colorată
Și a plâns bătrân un pian de abanos —

Alb în crâng de oră plină-generos,
Rodul clipei se destinde frânt; săgeată,
Omul negru a lăsat bagheta jos
Și viorile tăcură dintr'odată —

Flautul oprit și rupt e de prisos...
Doamne, zorii tăi de liniște mirată
Vor porni mărunț în tână psalmi să bată,
C'a murit poem săpat în trup de os...
— Omul negru a lăsat bagheta jos...

IOAN I. HORGA

foarte reușite. Așa de pildă, volumului meu de versuri. „O picătură de parfum“ i-a făcut imediat cinstea unui atac epigramatic. Iată-l:

O picătură de parfum
A fost atât de concentrată,
Încât din rafturi nici acum
Nu poate fi evaporată.

La care eu am răspuns:

Te uiți pe sus⁶ la rafturi, dragul meu,
Acolo crezi că-i slava și mândria,
Suprema ta instanță cred și eu,
Prieten actor e galeria.

Este un autor gustat și revistele de umor îl solicită — pe drept cuvânt.

Una din ele „Pierde vară“ reușise să-l aibă colaborator principal și în această calitate îmi făcuse cinstea de a mă solicita și pe mine să-i... „dau ceva“. Eu, fie din neglijență, fie din alte pricini, nu i-am trimis nimic. D. Ion Manu m'a pofțit atunci printr'o misivă perfidă:

Ca să scrii la „Pierdevară“,
Te pofțisem... Excelență,
Căci un lucru voiam doară
Să ies eu în evidență.

De data asta mă obliga la un răspuns:

Si de acela, fără jenă,
M'ai pofțit în ajutor:
Vrei să fii tot ca pe scenă
Luminat de-un reflector.

Am exagerat puțin, dar am eșit, cred, cu fața curată.

UN ALTUL CU GH. HÂRSU

Gh. Hârsu nu este un nume necunoscut literilor române, dar publicând rar, celorții — tineri mai ales — nu-l cunosc poate. Ghiță — așa-i zic prietenii — Ghiță Hârsu este însă un condei de gazetar destul de cunoscut. Articolele sale au abilitatea și competența publiciștilor de marcă. Versuri n'a făcut niciodată. Cel puțin eu nu știu să fi păcătuit cândva. Așa că mare mi-a fost mirarea când mi-a adresat aceste rânduri spirituale:

Că magistrat ești președinte
Si poate că-ai să mergi înainte.
Dar ca al muzeilor amant
Tu ai rămas tot sup'eant.

I-am răspuns făcând aluzie — bine înțeles — la tardiva lui indeletnicire:

Prietene, eu ca amant,
Vreau să rămân tot supleant,
Nici muzele nu vor — să știi —
Tu care începi acum să scrii
Eforturile prea târzii.

O MIE DE ȚIGĂRI

D. Tudor Argezi, directorul ziarului „Bilete de Papagal“, a cărui apariție a încetat, publica în fiecare zi pe lângă articolul său, un catren, care era o epigramă sau o simplă constatare rimată de diferiți autori, printre care mă număram și eu. Intr'o zi am văzut un nume nou și catrenul intitulat: Împreună eu o mie de țigări sau așa ceva. Versurile nu erau prea slabe, trecuse doar prin mâna maestrului, dar, bineînțeles, că nu erau nici prea bune. Domnului Argezi îi place să încurajeze tinerii care se adresează domniei-sale. De data asta versurile erau însoțite de o mie de țigări și catrenul începea cu:

„Maestrului Argezi un mic dar“,
cecece desigur era exagerat. O mie de țigări pe vremea asta nu poate să constituie un mic dar, când se face coadă chiar pentru cincî țigări. În fine, așa sunt poezii.

M'am gândit însă că i s'ar potrivi epigrama următoare:
O mie de țigări, s'avem iertare,
Că astăzi darul ăsta e cam mare.
Pe lângă versuri însă — ce să zic —
Intr'adevăr că darul e cam mic.

MENTIUNI • CRITICE

de PERPESSICIUS

ILJA EHRENBURG: ...Și a fost ziua a doua, roman, ed. Forum. — **M. ILIN: Se preface lumea. Oameni și munți,** ed. Forum. — **ALEXEI TOLSTOI: 25 de ani de literatură sovietică,** ed. Cartea Rusă.

Cunoscut unei minorități a publicului nostru cetitor, fie din antologiile străine, de proză, fie din tălmăcirea în alte limbi, a unora din romanele lui, printre cari și acesta al separării pământului de ape, din cea de a doua zi a creațiunii sovietice, despre care raportăm astăzi — Ilja Ehrenburg a intrat în literatura noastră și în conștiința cetitorului de obște odată cu 23 August 1944 și cu evenimentele câte s'au succedat, în planul internațional, de atunci încoace. Opresiunea politică a ultimilor ani ca și clișeele unei prese prost dirijate și dacă au blazat publicul cetitor, nu l-au pregătit totuși mai puțin și nu l-au făcut mai puțin să dozească apa vie și întremătoare a cuvântului răspicat și liber. Tot ceea ce zilele și nopțile unei slăpăniri absurde au comprimat în sufletul oamenilor, a mărăciunea, desnadejdea, iluzii dezamăgite și crâmpeii acela de azur după care tânjește captivul, s'au văzut răscumpărate într-o bună zi de verbu, furtunos și vibrant, al ziaristului rus. Cineva trebuia să vorbească și pentru noi, după 23 August, și Ilja Ehrenburg a făcut-o nu numai cu talent dar și cu prestigiul luptătorului de fiecare clipă.

Articolele sale politice și pamfletele sale încinse nu izbeau numai în hidra proliferantă a Germaniei; ele aveau și darul să cauterizeze și să vindece rana inimilor noastre. Ecoul stărnit în cetitorul român și spontaneitatea cu care a fost îmbrățișat scrisul justițiar al acestui nou Caton, ne-au îndemnat să vedem în Ilja Ehrenburg pe cel mai mare gazetar contemporan al nostru. Și aceasta fără urmă de paradox.

Ziarismul și satira au și fost, de altminteri, cele două note fundamentale ale talentului lui Ilja Ehrenburg, cunțuite și puse în justă lumină de comentatorii literari. „Ehrenburg ar fi dat un jurnalist fără pereche, căci puterea sa cea mai de preț rezidă în spiritul său caustic și mușcător” scria Vladimir Pozner în „Antologie de la proze russe contemporaine” din 1929 și caracterizarea e reluată în aceiași termeni în „Panorama de la littérature russe contemporaine”, a aceluiași, apărută în același an: „Într'un spirit foarte deosebit (de al scriitorilor fanfariști de genul lui Kaverin), Ilja Ehrenburg aliază satira cu romanul de aventuri. Pamfletar inteligent și neîn-

duplecat, el ar fi dat un jurnalist fără pereche”. Și pentru că aruncă o lumină și asupra întâiei etape din literatura sa, ce se întâlnește cu părerea mult mai recentă a lui Alexei Tolstoi, iată și restul notiței: „Cea mai mare parte din romanele sale sunt excelent concepute, ideea e, mai adesea, nouă și izbitoră. Din nefericire, cu tot temperamentul satiric foarte personal, lui Ehrenburg i lipsește în oarecare măsură, individualitatea literară. El nu zugrăvește oameni, cât îi caricaturizează. Ehrenburg nu e la largul său decât când poate să-și rădă de cineva, să ponegrească ceva, atunci se arată viu, precis, spiritual. Tînteste just și-și pulverizează victimele. Opera sa cea mai bună, până în prezent, este „Julio Jurenito”, tablou schematicizat al Europei de după războiu, ultimul născut din familia numeroasă a operelor de tipul „Candide”. Acestea la 1929, când Ehrenburg nu se ravelase în pamfletarul virulent al zilelor noastre și nu-și scrisese încă romanul de adâncă semnificație socială și de lucidă psihologie, „Și a fost ziua a doua, apărut cu 13 ani în urmă și tradus (și încă foarte bine, de d-l I. Ludo), nu de mult și în românește. Nu cu mult diferită e și caracterizarea pe care romanierul de curând decedat Alexei Tolstoi o înregistrează în raportul (nu întotdeauna și nu peste tot la fel de bine tradus) „25 de ani de literatură sovietică”, din 1943, când se oprește la aspectele satirice ale literaturii sovietice, așa cum apar în deosebi în opera lui Zosenko: „Puterea armei satirice este limpede ilustrată prin articolele contemporane din ziare, ale lui Ilja Ehrenburg. Prin 1920, el a scris romane satirice. Cel mai bun dintre ele este „Julio Jurenito” îndreptat împotriva celor grași (sic), cu murdăria și cu ticăloșia lor. Lui Ehrenburg acest roman i-a servit de școală. Satira lui furioasă, clocoțitoare de ură împotriva fritz-ilor, nu e un ac de viespe, ci focul mortal (sic) de mitralieră. Micile sale articole, tăiate din ziare, pot fi azi găsite în primele linii, prinse cu pineze pe pereții cazematelor”. (Rezervele din paranteze ca și cele nesemnălate, privesc evident, traducerea).

...Și a fost ziua a doua marchează, în opera lui Ilja Ehrenburg, trecerea de la romanul satiric, de caracter cosmopolit oarecum, în care se întâlnesc, după spusa lui Vladimir Pozner, „legături

de rudenie cu prozatori ca Mac Orlan, Blaise Cendrars și Apollinaire”, la romanul de amplă viziune socială, de patent caracter sovietic, cum este în cea mai mare parte literatura rusă a ultimului ofert de veac. O schimbare la față, atât de profundă nu se putea să nu aducă schimbări adânci nu numai în tematica dar și în structura și tehnica prozei rusești. Alături de opere valoroase și de scriitori realizați se alinază cum e și firesc, legiunile aceloră dintre romanierii proletari cari au făcut, cum spune același Pozner, „operă de standardizare. Cu ei Revoluția devine un clișeu literar. Sentimentul realității e pierdut, autorii operează cu abstracții și manechine. Ei se supun cu toții câtorva canoane abia stabilite și deja imuabile etc.”. Dar chiar și în literatura aceasta oarecum în serie, ceea ce se ridică peste canoane și impune este imagina, când turbure și când sedimentată, a însuși procesului acesta gigantic de transformare. „Părea că de când lumea și până la sfârșitul veacurilor, țărani din cutare colț al împărăției rusești o să tot argăsească și tăbăcească piei pentru cizme — în vreme ce alții, din alt colț, câte zile or mai avea o să coplească linguri de lemn” scrie într'un loc și ca o justificare a cărții sale M. Ilin în prefața frumosului volum **Se preface lumea**, adevărată și sugestivă epopee a grandiosului efort sovietic. În realitate, lucrurile se petrec așa cum le înfățișează și Ilin și Ehrenburg, în acea febră constructivă, despre care vorbește și Alexei Tolstoi și care nu se putea să nu influențeze literatura: „Toate acestea, stă scris în amintitul raport al lui A. T., captivează și atrag împreună cu ele literatura, gata să devină cronica pitorească a transformării economice. Sau, după cuvintele lui Herzen, ea pășește pe urmele marelui armate a proceselor istorice. Apar, astfel, romane industriale și colhoznice, nuvele și piese asupra construcției socialiste și a oamenilor săi. Printre numeroasele opere din acești ani, unele au căpătat o semnificație principală, în sensul introducerii în literatură a unui nou material, care nu fusese încă niciodată scos la lumină până atunci”.

Procesul acesta de industrializare al societății rusești sau, cu un cuvânt mai cuprinzător, mai sugestiv și mai just, de defrișare a tuturor zăcămintelor de energie sovietică, se reflecte și în romanul „Și a fost ziua a doua al lui Ilja Ehrenburg. El răspunde în bună parte distincției aceleia dintre „umanismul literaturii clasice și umanitarismul sovietic” despre care vorbește Alexei Tolstoi, dintre „omenia psihologică” a unuia „omenia istorică, definită de însuși conținutul idealurilor și al năzuințelor populare” a celui alt, după cum răspunde, iatăși în bună parte, și imaginii „eroului sovietic”, creionat tot în amintitul raport: „Eroul tipic al literaturii sovietice e omul ideii și al acțiunii — idei și acțiuni pe care le însuflețește prin fapta istorică a poporului său. Accastă faptă e atât de măreată, încât nu odată se întâmplă ca eroul povestitor să rămână în umbră față de contururile construcției, în așa fel încât uz'na, orașul podul și mina devin ele însele adevărați eroi”. Ceea ce amintește, numai că pe un plan unitar și consecvent, de experiențele unanimității, de acum aproape patru

CRONICA PLASTICĂ

de PETRU COMARNESCU

EXPOZIȚIILE ACTUALE

Al. Ciucurencu — Ileana Rădulescu — Risa Propst-Kraid — Paul Păun — Aurel Diaconescu — Magda Nistor

D. Al. Ciucurencu este un mare colorist, care poate sta cu cinste — în cadrul generației mai tinere — pe linia marilor noștri maeștri ai colorii: Luchian, Petrașcu și Pallady. Recentă sa expoziție dela „Căminul Artei“ ni-l înfățișează în cele mai bune momente ale carierei sale de până acum.

Coloritul său a căpătat o intensitate demnă de a fi comparată cu aceea a lui Luchian în anemonele și tufăniile sale. Prin simpla așezare expresivă a pastei dense și succulente, prin calitatea loviturii de penel — pictorul se arată un mare meșter. Deasemenea, pasta capătă lucruri de smalț, frăgezimi de luminozitate implicată în însăși tonalitatea, vibrații de excepțional dinamism cromatic — ce ne silesc adesea a-l compara cu Petrașcu și Pallady.

Acordurile dintre tonuri sunt acum atât de îndrăznețe și vii, chiar dacă relativ simple și reduse ca număr — galbenuri cu roșu sau verde sau liliachiu — încât este evident că d. Ciucurencu, mergând pe linia măștrilor picturii românești, își rezolvă singur variațiile și jocurile de culoare, aducând destul inedit și fascinant. Alburile încălzesc compozițiile sale, reduse la 2—3 tonuri puternice, dense, vibrante.

Flori, naturi moarte și unele chipuri umane, ca acel copil cu brațul pe masă sau portretul d-lui Lassersohn au ceva definitiv în tratarea lor.

Pictorul încearcă acum, în tablouri mai mici, unele teme sociale, o adunare în fața Palatului Regal, coada la tutun, sau viziuni de străzi, dar și aici totul e văzut pictural, ca relații de tonuri intense, de contraste izbitoare în acordurile lor inedite. Coloritul îl interesează mereu și nu desenul, care la d-sa rămâne destul de sche-

matic. A uitat, probabil, că a fost elevul lui André Lhote. Viziunile sale sunt alcătuite nu din volume, nu din proporții, ci din porțiuni de culoare, diferit intensificată și feroc acordată. Realitatea se rezumă, pentru d-sa, la vesmântul de culoare.

Dacă d. Ciucurencu este un excepțional colorist, d-sa rămâne totuși doar la o poetizare lirică a viziunii lumii, netrecând niciodată spre ceva real dramatic. Luchian, chiar în florile lui, e uneori atât de tragic. D. Ciucurencu rămâne la fascinantă suprafață cromatică a lumii.

Nu e un tragic ca Luchian, n'are nici dramatismul grav și sobru al d-lui Petrașcu, nu are nici rafinamentul d-lui Pallady.

E viu, viguros, ingenios în poetizările sale cromatice, îndrăzneț în acordurile și loviturile de penel, cald în evocările lumii — dar arta sa este mai mult pentru fascinarea ochilor decât pentru sufletul omului.

Are din vraja paradiziacă a grădinilor orientale, ademiniind privirile fără a le tulbura și prefăce în întrebări grave.

Un talent necontestat posedă d-ra Ileana Rădulescu (sala Dalles), acum la a treia expoziție. Iarăși peisaje, naturi moarte și flori, dar remarcabile în felul de a așeza pasta, densă, constructivă, vibrantă. Elevă a d-lui Jean Steriade, pictorița este încă inegală, dar unele naturi moarte (aceea cu vioară și alta cu cepe), unele flori și priveliști bucureștene o arată serios îndrumată pe calea marii picturii.

Știe să construiască cu diferite densități de pastă, știe să acorde tonuri expresive, știe să creeze un cosmos vizual care trăește și vibrează.

Am întârziat cu satisfacție în fața tablourilor sale, care, de pe acum, vestesc o vocație certă. Lam dorii mai multă luminozitate în picturile sale, uneori prea întunecate, cu fundaluri închise ca la academiciști. Deasemenea, d-sa ar putea căuta priveliști mai neobișnuite, redând cromatică Galațiiilor, orașii natal, sau aspecte din viața sportivă modernă, îmbinând omul cu peisajul sau aducând viziuni cu ape, dărci și văslași, d-sa fiind campioa'ă la vâsliț.

Este nevoie de o prăminire a viziunilor și mai ales de apariția omului, cu drama, munca și mișcările lui în pictura, prea multe decenii des-umanizată și redusă doar la flori, naturi moarte și peisaje.

Virtuțile coloristice se pot dovedi alegând și altfel de viziuni. Un nud, cu aspruni și fundal sumbru, ca aceea ale lui Daumier, ne arată că d-ra Ileana Rădulescu poate sugera expresiv forma și mișcarea trupului omenesc. De ce nu caută dsa să exprime pe om și mulțimile omenesti în mișcare, aducând astfel și un inedit în pictura noastră?

D-na Risa Propst-Kraid (Căminul Artei) este o bună desenatoare, interesantă în portrete și compoziții. Culoarea d-sale ajută doar desenului și nu posedă calități deosebite. O prețim mai ales pentru psihologia și modul de a înfățișa portretele sale, care pe care poate da și mai mult în viitor.

D. Paul Păun (sala Prometeu) este un suprarealist, a cărui peniță fină îmbină viziuni de vis, asociații sub-

conștiente și poetizează forme și apariții care aduc o reală ieșire din percepțiile banale, cotidiene. Și ca poet, și ca desenator, d. Păun este un căutător cu totul personal, deschizând perspective și sugerând noi modalități de expresie. Mijloacele sale plastice nu sunt pe măsura bogatei și ingenioasei sale imaginații, dar servesc îndejuns demonstrațiile și sugestiile suprarealiste, dela care artiștii noștri au destule de prins și surprins, pentru a-și îmbogăți viziunile.

D. Aurel Diaconescu (sala Dalles) cultivă peisajele dramatice, cu colorii vii, însuflețind fie un aspect bucureștean, fie câte un peisaj mareț. E un artist care merită toată încurajarea, având chemare mai ales către compozițiile cu viziuni marețe și dramatice.

Elevă a d-lui Iser, d-na Magda Nistor (Căminul Artei) cultivă mai mult în sensul școlii franceze contemporane peisajul și naturile moarte, dovedind talent și o serioasă aplicație tehnică. Și d-sa trebuie să caute aspecte mai inedite și formule tehnice mai personale, dincolo de serioasele învățăminte și accente proprii pe care actuala expoziție le arată, odată cu meritele unei artiste conștiente de misiunea ei.

decenii, din Franța. Această concepție comună cu cele ce însuși Ilya Ehrenburg scria, un an după apariția romanului său, în acea excelentă serie de portrete („Vus par, un écrivain d'U. R. S. S.", Gallimard, 1934) și anume în paginile consacrate lui Duhamel și criticilor acestuia, după întoarcerea din America, la adresa mașinismului. „N'am fost nici odată machinolatru, nu vreau să fiu nici machinoc'ast, scria Ehrenburg. Înțeleg foarte bine că micșumeaua răspândește o mireasmă cu mult mai suavă decât benzina, dar n'am ajuns încă acolo ca asemănarea celor două mirosuri să-mi poată determina concepția mea de viață". Și, tot de acolo, și cu atât mai mult cu cât aduce în scenă pe însuși eroul unanimist, al uzinei dela Kuznetk, despre care povestește romanul de față, și a-

ceste câteva rânduri substanțiale: „Ajungând la Kuznetk, am observat un peisagiu ce semăna aceluia descris de Duhamel. Lângă mine se aflau comsomolii (tineri comuniști). Și nu suspinau ca tovarășul lui Duhamel și nu exclamau: „vai, ce frumos!", dar oprim-potrivă erau entuziasmați cu adevărat de aceste înalte furnale, de ei construite, pe locul unde înainte se întindea taigana. Munca, în conștiința acestor oameni, era ceva mareț și regenerator. Pe deasupra, ei mai înțelegeau că într'ozil, undeva, aceste furnale înalte vor însemna — pâine, cisme și divertismente. În peisagiul lui Duhamel era exact același lucru: hornuri, fum și cer înroșit, însă lipsa singurului element capabil să justifice fierul: lipsa omului".

CRONICA MUZICALĂ

de EMANOIL CIOMAC

Arta și artiștii ruși contemporani au avut înfățișare în săptămâna din urmă pe programele noastre. Am încercat și în coloanele acestei reviste să schițez personalitatea unui compozitor ca Dmitri Sostacovici, să spun ce mi se pare a fi mai caracteristic în creația sa atât de actuală. „Simfonia Leningradului”, despre care am vorbit și scris pe larg în altă parte — este o lucrare gigantică și impresionantă, născută din înfiorarea zilelor de azi. Toate trăsăturile tipice compozitorului sovietic se strâng aici: Fatură ce în liniile mari se apropie de cadrele clasice tradiționale — bineînțeles enorm crescute — un realism antipatetic ce se îmbină cu efuziuni lirice cari par, desi sunt adeseori „retulate” a izvoiri din fondul cel mai autentic al artistului creator, o ingenuitate conilărească. — o poezie ce ținde spre expresii naive, pastorale și idilice — dar e oarecum „chemată la realitate” de înfrigurarea, de discordanța de dramatismul dinamic al actualității. Si atunci un ansamblu urias orchestral mânuit magistral, o voință pe care am numi-o „mecanizată”, ca într-o armată modernă, deslăntuie acele formidabile puteri demonice al căror „suflet de automat” — dacă aceste două cuvinte sunt compatibile — ne copleșește, ne umple de spaimă. Infernurile, goanele diabolice spre abis, marșurile lugubre și fatidice ale romanticilor sunt întrecute în oroare de acest mecanism sec și neîndurat, impunându-se, cu Fatalitatea lui modernă, punând stăpânire fizică și morală pe omul transformat doar în războinic — pe omul de altădată — care și amintește — și care acum trebuie să lupte eroic în hora infernală. Iad din veacul mașinilor mai cutremurător decât vedeniile apocalipsului.

Desigur că lunga simfonie e inegală. Părțile dinamice — ca acel marș progresiv de la mijlocul ciclopean al primei părți — sau toată partea finală triumfătoare — ne par mai personale, mai dense, mai interesante ca realizare, de cât cele sentimentale (din mișcările 2 și 3).

Acestea sunt dituze și prolixă și ne amintesc adesea de alți compozitori moderni ori romantici. Chiar taimosul marș cu tema sa caracteristică pe care azi nenumărați bucureșteni o îngână sau o flueră ca pe un refren popular — pe lângă virtutea sa proprie, are, în al doilea membru al frazei, ca o reminiscență din tema dominantă a simfoniei a 5-a de Tchaikowsky. Iar toată desfășurarea, cu ritmul ei obsedant, cu creșterea sonoră, dovedește că autorul a fost obsedat la rândul lui, cum zice francezul, „en-vouté” de Bolero-ul lui Ravel.

De cât, ce e joc cu rezoluție de ballet pe scenă, pe ecran sau pe firme de săpunuri și de parfum la marele maestru francez — aici evocă dansul teribil, marșul macabru al morții, în ritmul motoarelor, pe scena războiului de azi!

Simfonia Leningradului — a șaptea — de Sostacovici — e numai în-

țâia parte dintr-o trilogie aproape realizată.

Și la noi — ca și în Occidentul anglo-saxon, a făcut mare impresie.

Timpul numai va spune dacă e o lucrare ocazională sau o lucrare epocală, — purtând caracterul vremii noastre — cum a fost Simfonia eroică a lui Beethoven cântând gloria Armatei Revoluției franceze și al celui ce încă o reprezenta în 1803 — al primului consul Bonaparte.

D. G. Enescu a condus-o, la Aro și Ateneu, până acum, de trei ori în public, cu aceeași stăpânire și admirabilă autoritate pe care o pune neînțelut în toate manifestările sale muzicale. Izvor neistovit de reînnoire în creație proprie și interpretare — și precum o spunea Wagner despre Liszt — Putere ce „reproducând, produce”. Dânsa dă viața superioară cuvenită copodoperelor trecutului, cum sunt Simfonia Fantastică de Berlioz, Uvertura Pastelui rusesc de R. Korsakov, până și părțile orchestrale din Concertul pentru corn de Mozart, cu solistul virtuoz dar prea emoționat, d-l Stavăr Nistor. Dânsa însuflește sedințele quartetelor imense și sublime ale lui Beethoven. Dânsa se mlădiează pentru a întovărăși în festivaluri aproape zilnice diferiți interpreți străini sau indigeni cari au îmbogățit atât de considerabil activitatea noastră muzicală din ultima vreme.

Dintre artiștii ruși — ne vom mulțumi să cităm pe violonista Marina Kozolupova și pe pianistul Jurii Vasilievici Briuskov — amândoi laurații ai premiilor naționale și internaționale.

Dintre cei români — pe pianista Magda Nicolau, care în concertul de Tchaikowsky unde avea să lupte cu amintirea marilor interpretări re-

cente ale unor măestri străini — a raportat o frumoasă izbândă.

O altă biruință a fost câștigată la A.C.T. de fosta colega a d-sale în clasa eminenței profesoare Constanța Erbiceanu de Doamna Lidia De-gen Cristian.

O spiriualistă oficiere a unora dintre cele mai înalte și mai adânci pagini de Beethoven și Liszt.

A vorbi aci despre calitățile superioare pianistice ale tinerei ar. is. e — ce n'a apărut în public de multă vreme — pare a fi lucru secundar.

Atâta viață lăuntrică — ce și asimilează organic și transmite spiriual operei interpretate — se exteriorizează și domină în jocul ei emoționant! E gândire matură, sensibilitate reală și neînvătată, o stăpânire, o supunere a materiei sonore transpusă în sferele spre cari năzuiesc să ajungă avânturile mistice ale neîmurtitorilor, credincioșilor Maestri!

Căci fără credință, care e și cea a talmăcitoarei, n'am înțelege taina slântă din opere ca Sonata în la bemol major, op. 110 nici cea din variațiunile pe tema din Crucifixus și Coralul lui I. S. Bach.

Miscătoare, simbolice, tânguiri ale durerii omenesti, în spiriual anticelor „Thren-uri” — transfigurate în imnuri finale de afirmare a vieții superioare ce va renaște vesnic sub suflul de primăvară spiriuală — de permanență reinviere a Principiului Divin.

În zilele noastre de sfioasă nădejde — după atâtea dureri crestinește îndurate chiar de acei cari nu au fost creștini, solia aceasta e mângâitoare.

Beethoven și Liszt — și slujitoarea lor credincioasă Lidia Cristian — ne-au redat încăodată țaria sufletească de care avem atâtea nevoie!

N. — Semnalăm numai deocamdată — rezervându-ne să revenim mai târziu — întâia audiere primită favorabil, a Sonatei pentru vioară și pian cântată la o sedință a Institutului Francez, de M. Andricu, autorul ei și de G. Enescu.

CRONICA TEATRALĂ

TEATRUL BARAȘEU: „VIATA E FRUMOASA” de MARCEL ACHARD

Echipa teatrală a Barașeuului este una din puținele noastre companii teatrale cari lucrează pentru un ideal. Pedeparte a căutat întotdeauna să pună în scenă piese în care să se simtă un nou suflu de viață — o tendință spre „omenie” (ceace depășește „omenescul” de care se abuzează prea mult în teatru și literatură) — iar pe de altă parte să nu reprezinte din lucrările cari corespund acestei linii, decât pe a celea cari sunt deplin realizate artisticeste.

Cu alte cuvinte, Teatrul Barașeu și-a propus acest lucru excepțional să facă cea mai frumoasă propagandă asigurând eficacitatea ei prin artă autentică. E un lucru demn de laudă — mai ales astăzi — când la

adăpostul „ideii” se strecoară atâtea non-valori, ce riscă să compromită nu numai arta dar și ideea.

Din punct de vedere teatral, compania Barașeuului a urmărit până acum două lucruri. În prim rând să pună în scenă piese ca Potopul sau Nopti fără lună, în cari accentul nu mai cade pe protagonist ci pe ansamblu, deci cer o atenție deosebită din partea regisorului care trebuie să asigure nu numai interpretarea dar mai cu seamă încadrarea unui personaj în grup. Jocul actorului nu se mai efectuează în aceste piese numai în vederea strălucirii lui personale, ci trebuie să provoace partenerul, să asigure eficacitatea întregului ansamblu. Consecințele pot fi uimitoare din punct de vedere al spectacolului și dintr'un punct de vedere tot atât de important, acela

Al camaraderiei între actori, ceace este în acelaș timp și o garanție a spectacolului.

Totodată, piesa „Aproape de Cer” aducea în scenă o generație de tineri actori, cari după cât am înțeles e educată în acest spirit de grup.

Această atitudine avea drept consecință imediată educarea gustului public — cu toate riscurile pe cari le comportă o asemenea misiune și dintre cari e deajuns să menționem pe acela al unor rețete sub nivelul cheltuielilor.

E singura explicație pe care o găsec pentru a justifica — dar numai în parte — reprezentarea unei piese ca „Viața e frumoasă” de Marcel Achard.

Deși aparent cu un conținut social — piesa lui Achard păcătuiește prin falsitate.

Conținutul social e numai o aparență, căci ea substanță poate avea figuri ca Miky, mondena care vrea să se sinucidă—petrece o noapte în azilul de vagabonzi și se întoarce în lumea ei — experiența ei rămânând de fapt un divertisment — între altele pe cari i le va oferi viața.

Și întru cât reprezintă pe omul liber, așa cum se pretinde „Impăratul” acel vagabond care se consideră liber pentrucă nu-l leagă nimic—nici banii, nici dragostea, nici obligațiile sociale. Libertatea e dimpotrivă supunerea la ceea ce e esențial în noi — e responsabilitatea față de noi înșine. „Impăratul” — acest leneș cu stări poetice e cel mai puțin liber dintre oameni căci trăiește în bătaia vântului.

Cu alte cuvinte, „Viața e frumoasă” e un divertisment cu pretenții de conținut social — și nu pot să cred că echipa Barașumului care își urmărește cu atâta luciditate țelul să se fi lăsat înșelată de aparențe; cred doar că indiferența publicului a îndemnat-o să-și îngăduie o abateră de scurt timp dela programul propus ca să ofere publicului un divertisment.

Ca divertisment însă piesa lui Marcel Achard, trebuie să fie învăluită în cea atmosferă de poezie care rămâne singurul lucru valabil din ea și această atmosferă de poezie nu a reușit s'o creeze regia, deși interpretarea a fost bună, decorurile frumoase și punerea în scenă atentă — pentrucă poezia în teatru e dincolo de aceste elemente, deși se creiază prin ele.

Menționăm în prim rând pe dl. Bulfinsky, care într'o scurtă apariție a adus tot prestigiul personalității sale. Dl. Bulfinsky este unul din puținii actori, cari creiază pentru fiecare rol o mască și un registru de voce adecvat. D-sa nu se complace în jocul facil al celor cari se mulțumesc să umple scena cu personalitatea, ticurile sau verva lor ci realizează personal. Scoboară atât de adânc în propria lui personalitate, încât ajunge la acel general valabil — care e germeul oricărei

creații atunci când se realizează plastic.

D-na Beate Fredanov este una din artisteile cu talent care încă nu și-a găsit rolul în care să-și dea întreaga măsură. Sau rolul o falsifică, așa cum e cazul în Potopul — sau e atât de departe de posibilitățile d-sale, — ca în „Nopti fără lună”, și atunci joacă crispat — sau rolul e prea sărac, cum e cazul în „Viața e frumoasă”, încât d-sa nu a avut încă prilejul să-și valorifice întreaga măsură a sensibilității și inteligenții scenice de care dispune. Mărturisesc totuși că dacă distribuția d-sale din punct de vedere teatral în roluri nepotrivite mă supără, — ca principiu prefer această greșală decât aceia pe cari o comit unele companii ce aleg numai piese (bune sau proaste nu le interesează) în care actrița directoare să se poată valorifica ori să-și ascundă defectele fizice.

Dl. Măruță nu a reușit o creație în Impăratul — e deajuns să ne închipuim ce ar fi putut face Radu Beligan de țildă într'un asemenea rol — dar a fost un model de justă înțelegere și de efort artistic în redarea unui rol pe care îl depășește temperamentul d-sale grav, și asemenea eforturi sunt întotdeauna răsplătite — atât prin considerația publicului cât și prin faptul că ac-

torul câștigă în supleță, și îmbogățește vocabularul gestului și al simțirii chiar atunci când nu merge pe linia lui — cu o singură condiție: să fie prob așa cum a fost dl. Măruță.

Atenția punerii în scenă s'a îndreptat și spre rolurile fugare ca acele al lui Brissot și al celor doi vagabonzi schițați respectiv de d-nii: G. Mazilu, D. Livianu și B. Ricardo.

Grosolan, strident, ateatral la culme, d. Titu Vedeu nu avea ce să caute nici în piesă, nici în ansamblu, — dar cum în teatru mai mult ca oriunde surprizele sunt neașteptate sper să-l revăd transformat pe deplin, altfel apariția d-sale n'ar fi justificată.

Decorurile au fost inegale. În actul I — am putea să spunem cu „Impăratul” că salonul d-rei Miky nu ne-a plăcut. N'ar fi trebuit, pentrucă i se cerea să sugereze un mediu rafinat și pentrucă dl. Siegfried e un rafinat.

În actul II — cheiul Senei a creat poezie — iar în actul III camera de azil a fost emoționantă prin nuditatea ei.

„Viața e frumoasă” rămâne cu toate acestea un spectacol plăcut și ușor, după care Barașum va reveni desigur la linia frumoasă pe care a urmărit-o până acum.

RUXANDRA OTETELEȘANU

Cronica ideilor

Propagandă și cultură

Intr'un număr recent, al unuia dintre hebdomadarele noastre, s'au făcut câteva constatări asupra unui duros adevăr: compromiterea noțiunii „propagandă”. Și pe bună dreptate. Eroarea pe care o face opinia publică este mult prea masivă pentru a nu fi necesară o reabilitare a acestei noțiuni, prin înlăturarea confuziilor. Pentrucă sfera atât de largă a noțiunii a fost micșorată, redusă la cea a propagandei politice, care se născuse din necesitatea existenței unei propagande naționale, dar fără a isbui să lie.

De cele mai multe ori sub cuvântul protegitor „propagandă” s'au făcut simțite o serie de activități cari s'au situat însă la periferia sensului și în vecinătatea imediată a demagogiei sau reclamei personale a propagandistului. În înaltul înțeles al cuvântului, propagandă este acțiunea de pregătire a realizărilor viitoare, avangarda unor realități istorice a căror apropiere trebuie grăbită prin coordonarea și dirijarea unei acțiuni colective. Dar sensul propagandei a fost denaturat și noțiunea compromisă prin utilizarea abuzivă în scopuri personale.

Însă nu despre propaganda politică voim să vorbim. Ea este prea actuală și ar stârni animozități. Reprezentantii ei, oamenii politici, conduși de interese mai mult sau mai puțin personale sau naționale, ar fi pregătiți oricând pentru o atitudine de

„parti pris” și tocmai aceasta trebuie evitată. Despre o altă propagandă am voi să vorbim, una mai puțin actuală și totuși superioară: cea culturală.

Pentruca un stat să se poată impune, să-și câștige un loc de frunte în concertul general, trebuie să fie cultural. Idealul fiecărui popor este să trăiască într'un stat cultural, preferabil celui autoritar, acesta punând accentul numai pe civilizație. Numai sprijinită pe cultură, o națiune poate participa la o întrecere cu celelalte.

După părerea comună, cultura ar fi starea către care tind toate popoarele după ce au trecut de perioada barbariei. Alături de fenomenele naturale de nutriție, reproducție și instinctele de dominare, prin atingerea unui nivel cultural, poporul își creiază, conștient, o istorie, pentrucă este capabil să stârpească un criteriu pentru valorificarea faptelor istorice. Istoria este proprie numai popoarelor cu cultură. Printre formele de cultură enumerăm: națiunea, statul, instituțiile economice, religia, moralitatea, arta.

Așa dar, în ce constă cultura? Numai în depășirea animalității de către om, datorită entităților spirituale și aptitudinilor dezvoltate? Desigur că nu numai atât. Poporul trebuie să-și găsească în aptitudinile lui, motive noi pentru depășirea nivelului spiritual existent. În acest fel, la un popor

cult, cultura este a autocreațiune. Prin ea, natura cu toți factorii pe care-i pune la dispoziția omului este utilizată, exploatată, în moduri necunoscute, mereu noi. Aceasta posibilitate creatoare deosebește poporul cult de poporul primitiv care, și el, este deasupra animalității.

Un înțeles restrâns, incomplet, al acestei noțiuni, ar fi: suma valorilor spirituale ale unui popor sau grup de popoare, într-o anumită epocă, valori independente de actul creației. Mai complet definește Heinrich Schurtz: „cultura nu consistă numai în fapte și produse materiale, ci în forțele cari aduc asemenea rezultate”.

Această autocreativitate de care am vorbit, această veșnică originalitate, este proprie anumitor popoare. Unele se multumesc cu împrumuturile făcute dela celelalte. Așa se transmite civilizația și unele forme de cultură. Majoritatea popoarele se supun cesei reguli, confirmând-o. Doar câteva, puține, mai ales cele europene, se abat dela regula generală a împrumutului — cale de transmitere a civilizației și se transformă în centre de cultură, de originalitate, de autocreație impunând organizarea unor state culturale.

Pentru a se afirma în cadrul acestor state, fiecare popor trebuie să-și cerceteze fondul spiritual și să provoace manifestările originalității. Într'un asemenea proces de explorare și provocare, este necesar un factor: propaganda culturală. Acestor propagande, politica va trebui să-i fie subordonată. Trebuie însă evitată tendința unora de a izola complet politicul de cultural, atunci când este vorba de propagandă. Cooperarea lor este necesară și de altfel inevitabilă în actualele condiții.

Propagandistul cultural trebuie să aibă aptitudini speciale. Trebuie să fie convins de mesianismul acțiunii lui și de desăvârșirea apropiată sau îndepărtată a culturalizării poporului. Trebuie să știe să se apropie de sufletul și de înțelegerea poporului, răscolindu-i profunzimile și dând impuls forței lui creatoare, în acel moment, latentă.

Însărcinatul cu desăvârșirea acestei propagande în toate culturile umanității, trebuie să aibă cunoștințe profunde în domeniul psihologiei, sociologiei, eticii, realităților politice și istorice, pentru a cunoaște complexul spiritual al omului și a-l putea îndruma. Și mai trebuie să cunoască bine tehnica acestei activități, pentru a avea siguranța realizării practice.

Agentul propagandist va fi conștient că acțiunea lui nu este de scurtă durată ci se va desfășura în timp îndelungat, putând fi continuată chiar de generații sau generațiile următoare. El trebuie să fie răbdător, desinteresat, altruist și să vegheze asupra continuității luptei lui. Penetrucă, fără îndovală, propagandistul cultural este și un luptător.

De regula agentii propagandei culturale au fost la noi, până acum, intelectuali, clericii. Dar acest mesianism închis în sfera unei minorități cu aspecte de castă, tinde să evadeze, să se răsturne și asupra unor elemente din afară cu care n'a avut niciodată vre-o contingentă. Prin culturalizarea masselor și prin stimularea forței lor spirituale creatoare, agentul propagandist — cleric sau nu — este un agent cultural.

Propaganda culturală este de apariție ultimă. După prima propagandă organizată, cea religioasă — în 1662 se creia la Roma instituția „de propaganda fidei” — s'au făcut simțite și altele: comercială, politică sau națională, de cele mai multe ori confundată cu cea politică. O propagandă culturală, pe baze raționale, științifice, s'a încercat să se organizeze înainte de primul mare război mondial, însă prea timid.

În România, institutiile creiale ad-hoc (Universitățile, Academia Română, Casa Școalelor etc.), autonome la început, și-au pierdut treptat acest caracter, devenind anexe ale in-

stituțiilor politice din Stat (ministerele).

Imixtiunea politicului în cultură este astăzi covârșitoare din cauza evenimentelor în plină desfășurare. Mai târziu, desigur, cultura va lepăda multe din lestarile politice iar propaganda culturală își va desăvârși misiunea fără a renunța complet, cum ar fi dispusi unii să creadă, la sprijinul factorului politic. De altfel, după filozoful Heinrich Rickert, noțiunea culturală trebuie larg înțeleasă, admitând că acțiunile politice cuprind în ele valori și urmăresc realizarea de valori. Noțiunile politice și cultură nu se exclud complet.

EUGEN CART

CRONICA FILMULUI

CAPITOL : „CONDAMANATA”

S'a spus nu știu de către cine că în teatru nu există decât șapte subiecte în jurul cărora se poate broda o acțiune, și că în fond toate se reduc la unul singur: un băiat iubea o fată.

Fidel deci acestui punct de vedere, cinematograful nu și-a mai bătut capul să lărgască aria închisă a problemei. Dovadă (sau încă o dovadă, în plus) e filmul care se rulează la Capitol.

Nina Miranda, o tânără și frumoasă cântăreață de varieteu, iubește un tânăr pictor la fel de frumos, anume Raul Olmes. Cele două mătuși ale pictorului se împotrivesc însă acestei iubiri nevinovate, și când Raul le anunță hotărârea sa de-a se căsători cu Nina, acestea îl determină să aleagă: sau renunță la proiectul de căsătorie, sau acceptă să i se taie frumoasa rentă pe care cele două rude i-o serveau lunar.

Bineînțeles, dragostea pentru Nina e mai tare decât teama de-a rămâne pe drumuri — și Raul rămâne la prima alternativă: căsătoria.

În consecință, Nina Miranda părăsește teatrul și se mărită cu Raul. Această unire (oarecum morganatică dacă ținem seamă de prejudecățile celor două mătuși ale lui Raul) își mai află un adversar, în persoana lui Antonio, fratele Ninei, un actor ratat devenit impresar dubios, care profită de pe urma sorei lui.

Cei doi tineri îndrăgostiți își încep căsnicia în lipsuri și tot felul de necazuri, la cari se adaugă șicanele proprietarului pentru neplata chiriei. Din zi în zi, lipsurile materiale devin tot mai apăsătoare. Nina suportă cu stoicism micile mizerii ale vieții — încrezătoare că până la urmă lucrurile se vor îndrepta. O ultimă încercare a pictorului de-a se lansa rămâne fără rezultat. Nașterea unui băiețuș le îngreunează și mai mult viața. Raul fiind chemat telegrafic la căpătâiul unei mătuși aflate pe patul morții, Antonio — fratele Ninei — profită de absența acestuia de acasă, și își determină sora să se întorcă pe scenă.

Raul interpretează greșit gestul soției sale. El nu bănuiește că suma de 1.000 de pesetas pe care i-a trimis-o a fost încasată de Antonio, fără ca acesta să-i spună vreun cuvânt Ninei — după cum nici Nina nu bănuia că tăcerea de

câteva luni a lui Raul se datora tot fratelui ei, care-și distrugea sistematic scrisorile venite cu poșta.

Aflând din ziare că Nina și-a reluat vechea ei profesie de cântăreață, Raul se întoarce acasă cu primul tren, în vederea unei explicații. O scenă violentă are loc între el și Antonio. Nina sare între ei să-i despartă, și din greșeală, în tocul învălmășelii, descarcă revolverul asupra lui Raul. Pictorul este ucis și Nina e condamnată la 20 de ani reclusiune.

Când iese din închisoare, din actrița frumoasă și fascinantă de odinioară n'a mai rămas decât o umbră, o femeie bătrână, cu părul cărunț, istovită de viață. Copilul ei crescut de singura mătușă rămasă în viață a lui Raul, e acum un tânăr sportiv și plin de sănătate.

Nina care timp de douăzeci de ani așteptase ziua libertății ea pe uncea ei mântuire, nu are decât o singură dorință: să-și recapete băatul.

Dar mătușa Rozalia veghează cu strășnicie asupra bunului renume al familiei. Prin avocatul ei, trimite lui Antonio suma de 50.000 de pesetas ca să plece împreună cu Nina în Europa. Și de data aceasta, Nina e înșelată de fratele ei — care-și însușește întreaga sumă.

Întâmplător, Nina află de proveniența banilor și se hotărăște să-i înapoieze mătușei Rozalia. Pe drum, un complice al lui Antonio o atacă în plină stradă, cu gând să-i fure banii. La strigătele Ninei, cineva îi sare în ajutor. Urmează o scurtă încăierare. Nina descoperă în tânărul salvator chiar pe copilul ei, și în momentul când complicele lui Antonio vrea să-și răpună adversarul, aceasta îl înfruntă primejdindu-și viața. Revolverul se descarcă în plin. Rănită mortal, Nina e dusă pe brațe în casa mătușei Rozalia — unde închide ochii fără a divulga fiului secretul inimii sale.

Subiectul, după cum vedeți, e brodat pe aceeași veche temă: un băiat iubea o fată.

În rolul Ninei Miranda apare celebra artistă americană Liberta Lamarque, cunoscută însă prea puțin publicului dela noi, din cauza războiului.

LIVIU BRATOLOVEANU

NOTE TEATRALE

INSTALARE...

Două nume cu strălucit răsunet în viața literelor românești, girează cu autoritate activitatea teatrelor noastre de azi: N. D. COCEA și TUDOR VIANU.

Nu numai stima numelor acestea ne obligă la elogiul cuvenit alegerii făcute de d. ministru Ralea, dar și convingerea că noua calitate a d-lui N. D. Cocea, ca director general al teatrelor ca și calitatea d-lui Tudor Vianu, ca director al primei noastre scene oficiale, dau siguranța marilor izbânzi a artei dramatice.

După atât de scurtă dar prodigioasă activitate a d-lui N. CARANDINO, instalarea nouilor demnitari ai teatrului românesc impune așteptarea unor înfăptuiri din care mai cu evident folosim să fim încurajați și promovarea lucrărilor dramatice originale.

SEZON...

De-am fi prea puțin stăruitori, ne-am reaminti de indemnul atâtoro cari spun că „mijlocul sigurei izbânzi este numai perseverența”, ca să convenim la nevoia unui nou demers public, determinat de aceeași prezență mustrătoare a ruinelor Teatrului Național.

Dar stim câtă stăruință am pus atrăgând de atâtea ori atenția grijei ce se cere pentru a se ajunge odată afară din ridicările de schele care să însemneze începutul muncii pentru reconstrucția scenei oficiale.

Ar fi atât de pretios acest greu dar festiv început, încât din realizarea lui ne-am face datoria unei munci dusă până la capăt, numai pentru a daui odată ostenelei satisfacția odihnei merituoase.

DOLIU...

O nouă întâlnire cu zăbranicul aplecat pe balconul Teatrului Național ne tristizează viața acestei noi primăveri miorite...

Și întrebările: cine a murit?... i se aduce răspunsul unui nume care înseamnă valoarea unei devotate munci prestată pe scena oficială: MIRCEA PELLA.

Vrednicia ca și talentul acestui actor care — din păcate — a suferit nedreaptă pensionare a unei prea timpurii plecări din teatru, le socotim calitățile cu care a știut să realizeze roluri pe linia marilor personaje ale lui Caragiale.

Nu mai cu un Cațavencu și aportul artistic al lui Mircea Pella, capătă dintr-o dată prețuirea celei mai desăvârșite creații...

Dar numai cu atâtea?...

„CARANTINĂ”...

Nu suntem de acord cu metoda venită să impune memoriei o verificare, când însuși „talentul” doamnei M. Popescu n-a putut face mai mult decât atât cât să fie repede uitată.

Și din atâtea mari lipsuri de azi, cea mai puțină — sau, cea mai in-

xistentă lipsă nu este alta decât absența ei de pe scena naționalului.

Fiindcă doamna M. Popescu, pe care un săptămânal teatral vrea să ne-o arate ca o nedreptățită, nu este decât un dureros rezultat al aprecierilor „gentile” făcute să încurajeze ambiția cuiva de a se numi artistă.

Cunoaștem toată activitatea celor dela Teatrul Național. Printre aceștia doamna Popescu și atâtea alții, pot forma categoria celor cu sprijin doar în bugetul primei noastre scene, nu și în acela al valorii artistice.

„Carantina” ce i s'a impus e doar o vacanță meritată.

Fiindcă oboseala inutilii sale strădanii de a fi și a rămâne actriță o cerea stăruitor.

NOTE

DE DRAGUL LOR de ALEXANDRU SABARU

Cartea a apărut mai demult, și este închinată, semnificativ, „Celor foarte puțini cari fac bine, celor care suferă fiindcă omul este rău, și celor care mai nădăjduesc că omul va fi cândva mai bun decât fiarele...”

Omul care a simțit astfel, talmăcindu-ne din frământările sale, a trecut în viața veșnică; însă sentimentele ce l-au călăuzit în cartea sa modestă, s'gduitor de tristă, au rămas ca un far singuratec într-o besnă, să lumineze gândurile tuturor și să atragă atențiunea asupra dramaticelor întâmplări din lumea umilă a singurilor prieteni ai omului, — asupra animalelor.

În toate schițele sale este un suflu de desnădejde, de suferință și nedreptate, pe care-l simte mai întâi el însuși, pentru acești prieteni dragi, cari nu se pot apăra de răutatea oamenilor și cari sunt condamnați, — prin faptul că n'au graiu, — să suporte până la moarte cele mai cumplite dureri, de pe urma tratamentului barbar al omului. Omul, orbit de egoismul său teroc, este împiedicat de a vedea străduința lor sinceră, cu care este ajutat în toate împrejurările, nu poate cântări devotamentul unic și toată dragostea pe care o nutrește totuși pentru ei, — stăpânul neînduplecat, care niciodată nu s'a învrednicit să le privească ochii triști, să le pătrundă durerile și nevoile.

Alexandru Sabaru a fost un suflet de elită, un observator subtil, care merită să servească de îndreptar pentru toate păturile sociale, care merită să i se respecte imperativele juste.

Trăim într-adevăr o epocă de cruzime, în care se impune strigătul lui de alarmă, căci omul numai atunci este vrednic să se numească om, când sufletul său este călăuzit în primul rând de milă și dragoste pentru cei umili, nepatincioși și pentru cei fără ocrotire, cum sunt ființele fără grai omnesc.

„De dragul lor”, „Copilul ei drag”;

AFIȘ...

Nouile premiere care se anunță pe scenele Teatrului Național sunt: „Cavalcada stelelor”, în direcția de scenă a d-lui Ion Sava și „Eu am ucis”, în regia d-lui Victor Bumbesti.

Să recunoaștem că piesa „Eu am ucis” se adaugă la numărul important al pieselor originale cu care prima noastră scenă, prin grija și înțelegerea d-lui Carandino, a ținut să răspundă nevoii unei mai atente sollicitudini, pe când scenele particulare — cu toate subvențiile masive pe care le încasează dela stat — n'au binevoit decât să ignore lucrările originale.

În disprețul acesta stă — probabil — doar chezașia plății de tantieme, cu care directorii teatrelor particulare nu vor să aibe de-aface...

I. M. LEHLIU

„Cărta cu gunoi”, „Omul și animalul” etc., sunt atâtea variante ale aceleiași probleme, legate de viața cotidiană a tuturor, și n'ar fi prea greu să ne oprim la ele, să le trecem printr'un discernământ, din care apoi ar răsări minunea: am descoperi în noi puțină milă, poate chiar dragoste și pentru animalele oropsite.

Thomas Carlyle spune ceva asemănător într-una din lucrările sale de înaltă filosofie: „Sufletul omului cuprinde în adâncuri bogății, cari prelucrate de mintea noastră, în liniștea singurătății, ar putea aduce la suprafața veșii înconjurătoare fundamentale schimbări în bine.

Acei putini, cari fac binele și căror scriitorul le închină ceea ce a avut el mai sfânt, — durerea sa, adunată în acest mănunchi de schite, — au și o datorie: să propovăduiască cuvântul său prin fapte vii, în vederea educării acelor care păcătuiesc din neștiință așa cum ne învață și Ehrenburg undeva în scrierile sale, că: „nu trebuie să ne coborim la nivelul masei neștiutoare, în opera noastră, ci să ridicăm masele la nivelul nostru.”

dr. Iivia Manolescu

„DELA BOBALNA LA ALBA-IULIA” de Corneliu Albu.

Lucrarea de față este dela început un cald elogiu adus sufletului și realizărilor românești din Ardeal. Corneliu Albu a căutat să surprindă muchiile cele mai semnificative ale trecutului ardelean și pentru aceasta a ținut să se servească de cele mai multe ori de o interpretare nouă și impunătoare în același timp. Ineditul este prezent, ceea ce dă cărții un farmec dens. Cât de grăitor ne apare astfel studiul despre Al. Papiu Ilarian — o mare figură a avânturilor românești ale Transilvaniei — și pe care pe nedrept am uitat-o. Instituțiile de bază ale vieții românești din Ardeal cât și reprezentanții lor cei mai impunători își află o abilită și entuziasmă prezentare în cartea lui Corneliu Albu.

„Dela Bobalna la Alba-Iulia” este o lucrare culturală deosebit de interesantă și care contribuie mult la înțelegerea spiritualității Transilvaniei.

ion apostol popescu

PAGINI DE ANTOLOGIE FILOSOFICĂ

Cândva, în afară de studiile istorico-filosofice propriu zise, va trebui să se studieze și rolul pe care l-a jucat filosofia unora din autorii contemporani în realizarea unui humor sui-generis care depășește uneori însăși comediile lui Caragiale. Constituantele fundamentale ale unui asemenea humor de natură filosofică îl alcătuiesc o serie întregă de fraze de un verbalism metafizic dus la extrem impregnat de un fel de vid solidificat al inteligenței. Filosofii în chestiune nu știu nici ce gândesc și nici ce exprimă dar au o imensă și nesecată posibilitate de a construi fraze. Totul se petrece ca într'un fel de vârtej dialectic, care ametește și evaporă și minimum de luciditate pe care orice om normal trebuie să-l posede.

Unul dintre cei mai autentici reprezentanți ai acestui gen de filosofie humoristică este fără îndoială d. P. P. Ionescu, colaborator al fostei reviste „Gândirea” și mai târziu la „Saeculum”, revistă care, cu tot titlul său ce tindea spre eternitate, n'a durat decât câteva luni.

Iată o frază ce justifică pe deplin constituirea unei astfel de antologii filosofice: „pentru o percepție pură, adică lipsită de elementele actului, ceea ce împartă, mai întâi este latura cunoașterii, dacă prin cunoaștere vrem să înțelegem, nu activitatea misterioasă, metafizică a spiritului, ci acest fapt foarte firesc al unei luări în posesiune percepțională a obiectului pe care conștiința îl „aruncă” spontan în afară de ea însăși, nerecunoscându-l decât ca un simplu conținut percepțional”. (Unitatea cunoașterii p. 53).

Întrebăm să ne întrebăm ce-o fi însemnând acea „percepție lipsită de elementele actului” sau „luarea în posesiune percepțională a obiectului pe care conștiința îl „aruncă” spontan în afară”, etc.; cititorul trebuie să se țină bine cu mâinile de cap, să se arunce în vârtejul acestei fraze și să vadă dacă până la urmă ese de-acolo cu mintea teafără...

Morian nicolau

GIOVANNI PASCOLI

O lucrare asupra unui poet care nu are nici-o legătură cu literatura noastră poate să surprindă și ne-am pus și noi întrebarea: care va fi fost scopul d-lui Alexandru Balaci scriind despre Giovanni Pascoli în neoclasicismul italian (Tip. „Bucovina”, Buc. 1944, 182 p)? Apoi am aflat că lucrarea a fost prezentată de d. Balaci, un tânăr studios și poet, autor al volumului de poezii Dolores (1941.) ca teză de doctorat.

Nu știm cine a propus candidatului subiectul, noi însă am fi dorit, ca d. Balaci, unul din puținii noștri italieniști să se ocupe despre altceva. Sunt atâtea subiecte în litera-

tura italiană care ne interesează mai mult decât cazul lui Pascoli, acest „ultim fiu al lui Vergilius”, cum l-a numit D'Annunzio! Un Român care vrea să cunoască pe Pascoli merge direct la opera lui. (Poesie, Milano, Mondadori, 1939), iar pentru documentare se poate adresa lui B. Croce (G. Pascoli, Bari, Laterza, 1920), A. Galletti (La poesia e l'arte di G. Pascoli, Roma Formigini, 1918) sau Ettore Cozzani (Pascoli, Milano, 4 vol. 1937-1939). Înseamnă aceasta că un Român nu poate vorbi despre Giovanni Pascoli? Nu, desigur, dar trebuie să fim puțin mai severi cu popoarele care se ocupă așa de rar despre noi (toate monografiile italiene despre scriitorii noștri sunt inițiate de Români). Pentru a fi utilă monografia d-lui Balaci trebuia scrisă în italianește. (În românește nu știm dacă se va mai găsi cineva s'o citească!) Deasemenea ar fi fost mult mai interesant, dacă renunțând la bibliografia italiană a problemei, d. Balaci ar fi înfățișat un punct de vedere personal. L-ar fi citit, poate, în acest caz, măcar italienii dornici de interpretări noi. Pe când așa! D. Alexandru Balaci reia într'un stil propriu, cei drept, toate discuțiile știute despre poet. Nu lipsesc unele pedanterii, e câteodată un exces de subtilitate, alteori didacticism. Se analizează poezia pe teme (natură, iubire, moarte, mister), atitudini (romantism, clasicism) făcându-se și „considerații asupra formei”. Sunt trecute în revistă chiar părerile criticii. Totuși impresia generală este de „incompreso”, ca să folosim o expresie adecvată. Poezia nu e suficient explicată, adesea examenul e înlocuit prin rezumat, citatele nu sunt sugestive argumentând mai mult ideile exegetului decât arta lui Pascoli. Cu aceste neajunsuri, lucrarea este totuși foarte serioasă și poate sta alături de cea a lui A. Valentin (G. Pascoli poète lyrique, Paris, Hachette, 1925) complectând în cultura noastră un gol, din păcate, nesimțit.

al. piru

PAGINA DOUA...

Este vorba de pagina ignorată de acei veșnic în goană după știrile senzaționale din ultima pagină. De multe ori ignorarea ei o îndreptățește un palid și anost sau un pățimaș cuprins, însă în afară de toate acestea se situează pagina doua din „Fapta” de sub direcția d-lui Mircea Damian, dirijată de d. Valeriu Popovici. Mărturisesc sincer: citesc ziarul Fapta mai mult datorită acestei pagini căreia d. V. Popovici tânăr dar încercat cunoscător al valorilor noastre literare și ale poeziei în general i-a dat o formă cât se poate de

atrăgătoare în spațiile rubricilor obiective. Sunt desbătute și cercetate de d-sa probleme acute și actuale ale artei dovedind a fi un viguros est. Mai întâlnim colaborările d-lui Liviu Bratoloveanu cronicarul dramatic al paginei și autorul numeroaselor note teatrale, ale d-lui Grinevici, caricaturist, cronicar dramatic și cinematografic, autorul și a numeroase traduceri din limba rusă precum și ale d-lor: Constantin Mihail, Ion Apostol Popescu, Tudor George etc. Poezii interesante publică talentatul Const. Tonegaru și Mircea Popovici, proaspăta revelație, premianți ai Fundației Regale. Se cuvine toată lauda d-lor Mircea Damian și Valeriu Popovici pentru aleasa ținută literară pe care au impus-o cotidianului „Fapta”.

COMANDORUL N. TEODORU

Un frumos și promițător debut, în literatură, și-a făcut d. comandor Neculai Teodoru prin romanul autobiografic „Bietul Cului”.

D-sa oferă cititorului un plăcut roman în care desfășurarea puternică a epicului și a acțiunii piină de neprevăzut se amestecă cu o agreabilă și documentată nuanță filozonică atingându-și scopul propus de autor și anume: „acela de stabilire a adevărului suprem prin credință și seninătate...”

Induioșătoare sunt paginile de amintiri din copilărie și interesantă este înălțuirea de aventuri în sbuciumata d-sale carieră (N. Teodoru a fost pe rând, ofițer de uscat, macinar și aviator). De un pragmatism evident, romanul se citește cu plăcere și ne facem datoria de a anunța un nou nume în istoria noastră literară.

al. popovici

EXPOZIȚII

Sâmbătă, 14 Aprilie, orele 6 d. a. va avea loc în sala ARO, recitalul de dans al D-REI YOLANDA PASCAL, cu d. PETRU BODEUȚ. În program „Pasărea de Foc” de Strawinsky, dansuri de muzică de Tcheaikowsky, Borodin, etc.

Acompaniază D-na Nadia Cheban. Machetele costumelor se dătoresc d-lui G. Tomaziu, regia artistică d-lui Gabriel Negry.

Cunoscutul și apreciatul gravor V. Dobrian expune, cu începere de la 1 Aprilie, o serie de interesante lucrări, în cadrul unei expoziții ce e adăpostită la „Prietenii Cărții”, str. Domnița Anastasia 8.

Dela 1 Aprilie în sălile „Dalles”, apreciatul pictor Aurel Diaconescu expune un număr de pânze, în majoritate cu subiecte marine.

În sala-Prometeu a avut recent loc vernisajul expoziției de caricaturi a d-lui Grinevici. Expoziția deschisă printr'un cuvânt al d-lui Tudor Muștescu s'a bucurat de succesul scontat de cei care cunoșteau lucrările anterioare ale d-lui Grinevici...

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL”
Inserată sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 4000 lei
particulare 6 luni 2000 „
abonamente pe un an nu se fac

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezileanu 33-35
TELEFON 130.10

Apare săptămânal
PREȚUL 80 LEI